

AKADEMİ MECMÛASI

Sâmiha Ayverdi

N. Sâmi Banarlı

Tahsin Banguoğlu

M. Kaya Bilgegil

İnci Ayan Birol

F. Nâfiz Çamlıbel

M. Uğur Derman

Kürşad

Nermin Pekin

Mustafa Tahrallı

F. A. Tansel

Turan Yazgan

Muhsin Ziyâ

Yıl : 5

Temmuz 1976

Sayı : 3

AKADEMİ MECMUASI

Yıl : 5

Temmuz 1976

Sayı : 3

Mecmûamızdaki yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.

Kubbealtı Akademi Mecmûası, üç ayda bir çıkar, akademik mecmûadır.

Sahibi : Kubbealtı Cemiyeti adına İdâre Heyeti Başkanı : İlhan Ayverdi, Yazı İşleri Müdürü : Ayşe Özden

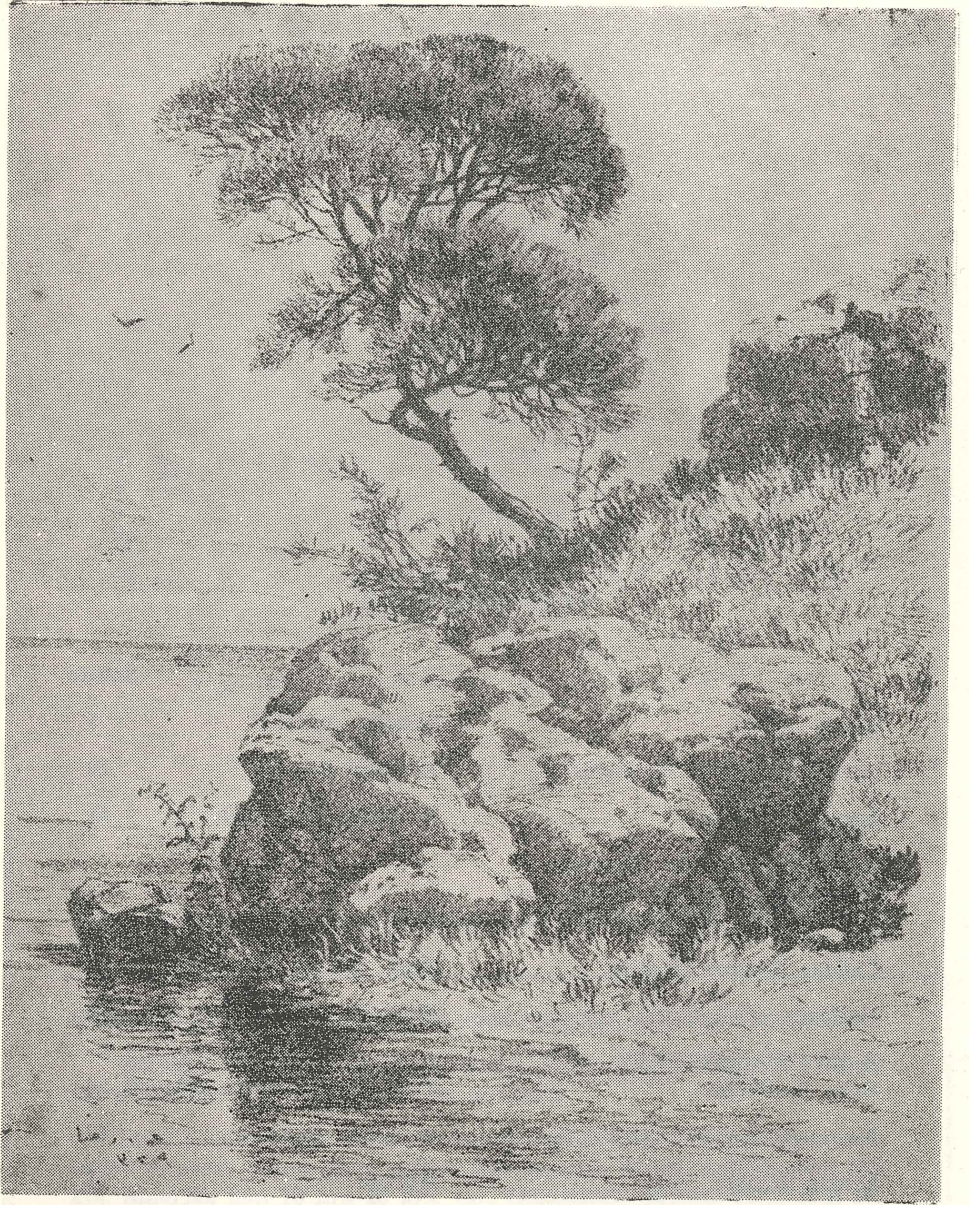
Fiatı 10 T.L., yıllık abone bedeli 40 T.L. dir. Dış ülkeler için abone bedeline posta ücreti ilâve edilir: Her sayının ücreti, Avrupa için 350 krş. Amerika için 10 lira 25 krş. tur. (Abonelerin, değışen adreslerini bildirmeleri ricâ olunur.) İlan ve reklâm, milli kültürümüze hizmet eden müesseselerden alınır; tam sahife 1500, yarım sahife 800 liradır.

Adres : Çarşıkapı, Yeniçeriler Caddesi, No. 81 İstanbul; P.K. 107 — Beyazıt. Tel. 22 95 17

Basıldığı yer: BAHA MATBAASI

İÇİNDEKİLER

	Sahife
Börek Ağacı	Sâmiha Ayverdi 5
Yahyâ Kemâl'le Konuşmalar	N. Sâmi Banarlı 10
İsimsiz Kit'alar	F. Nâfiz Çamlıbel 11
Fuad Köprülü'nün Yazmağı Tasarladığı Eserleri ve Anadolu Din Târihine Âit Tedkikler	F. A. Tansel 12
Çağdaş Türkçe Üzerine	Prof. Tahsin Banguoğlu 28
Vuslat	Mustafa Tahralı 33
Ahmed Hâsim'e Dâir Ba'zı Vesikalar	Prof. Dr. M. Kaya Bilgegil 34
Mehmed Âkif'den Mektuplar	M. Uğur Derman 47
Kıbrıs Şiirleri	Kürşad 51
Sosyal-Güvenlik	Doç Dr. Turan Yazgan 52
Çocuk Edebiyatı	Nermin Pekin 63
Türk'ün San'at Dehâsı	İnci Ayan Birol 65
Kitaplar	Muhsin Ziyâ 70

Üsküdarlı Ressam
HOCA ALİ RIZA BEY
(1858 - 1930)

Yine İstanbul'u seyrettim dün,
O derin sırrını çözdüm yeniden;
Doğuyorken adalardan mehtap,
Mest olan gönlüme doldun yine sen!

Asuman Sargut

BÖREK AĞACI

Sâmiha AYVERDİ

Yengelerim arasında, çocukluğumun da, olgunluk yaşımın da, hayranlıkla, saygıyla hattâ şaşkınlığa benzer aşırı bir muhabbetle sevdiğim müstesnâ bir sîmâsı vardı: Nazlı Yengem.

Evrenos âilesinin bu çok güzel, çok zeki kızı, genç yaşında âilemize gelin geldiği zaman, annem henüz evli değilmiş.

Muhîtimle alâkalanacak yaşa geldiğim zaman da, büyükannemin, annemin ve yengemin, ayrı bedenlere bölünmüş tek mânâ ve tek can oldukları duygusunu, âdetâ sevk-ı tabîiye hâs bir anlayışla hissetmeğe başlamıştım.

Gerçekten de, bunun böyle olduğunu, aradan geçen yıllar, yemin etmekten çekinmeyen doğru sözlü bir şâhid gibi, isbat eyledi.

Büyükannem, dirâyeti, ferâseti ve asırların bereketini taşıyan şifâhî kültürü, gerek âile, gerek çevre münâsebetlerindeki ayarlı tutumu ile, örnek bir anne, mazbut ve sâdık bir zevce olarak sayılan, sevilen, bir canlı mantık örneği idi.

Hârikulâde güzel, fakat o nisbette nazlı ve el üstünde tutulagelmiş bir genç kadın olan annem ise, alnında ve gönlünde bir mânevî asâletin ve âdetâ sultanlık berâtının damgasını taşıyan iç ve dış güzelliğine rağmen, büyük annemden geçinen, işlerini ve mes'ûliyetlerini, onun ve dadısının kolaylamalarına alışmış, ayağı dünyâya sanki basmayan, semâvî bir mahlûk gibi idi.

Yengeme gelince; âteşin mizâcı, derinlere kayıp giden düşünceleri, çâlâk hareketleri, sanki dünyâ dışı dünyâlardan bir

beklediği varmışçasına âhizeleşmiş duygu âlemi ile, son derece hisli, akıllı ve o nisbette de güzel insandı.

Acaba, dış tabiâtleri itibâriyle birbirlerine hemen hiç benzemeyen, birinde mantığın ağır bastığı; diğerinin yüzünde nazla niyâzın çekişir olduğu; üçüncüsünde ise, yaratıcı bir aşkın şimşek şimşek çakıp parladığı bu üç ayrı yaradılıştaki kadını, havsala almaz bir iştirak ve muhabbetle birleştiren sır ne idi?

Belki, âile içinde olsun, muhitte olsun, bunu pek düşünen olmamış ve aradaki sıcak sevgi, târihî Türk âilesinin tabîî icâbı kabul edilmişti. Teşhis, bir bakıma yanlış da sayılmazdı. Ama, gerçeğin kendisi değildi. Zîrâ bu ayrı ayrı yaradılıştaki üç insan arasını perçinleyen anlaşma ve kaynaşma, zorâki veyâ alışlagelmiş bir görenek ve geleneğin çok üstünde, âdetâ ulvî ve ilâhî bir râbîta idi.

Her biri, kendi idrakleri içinde çok iyi insan olan bu üçlünün ağırlık merkezi yengem bulunduğunu, çocukluk çağından çıkar çıkmaz hissettim. O, sanki bir kehrübâ idi ve mizac ayrılıkları ne olursa olsun, derinlerinde cevher taşıyan herkesi, büyük insanlara hâs kudretiyle, kendine çekiyordu.

O, beşerî varlıklar, dirlikler ve güzelliklerle tatmin olmayan bir yaradılışın sâhibi ve bu dünyâya, ezelde elinden kaçırdığı bir kaybı aramaya gönderildiğinin şuûrunda olan kimse idi. Gözünün de gönlünün de, peşine düştüğü ve aradığı bu idi.

Bilerek, bilmeyerek, her arayana da dostluk ve âşinâlık kapılarını açık tutuyordu. İşte, büyükannemle annem, onun bu mânevî câzibesine tutulmuş iki bahtiyar insandı.

Yengem, nihâyet aradığını buldu ve aradığında da fânî olarak, bir damla suyu deryâya karıştırdı.

O büyük kadını tavsif etmek ve o vuslat keyfiyetini anlatmak ne mümkün? Bu yüzden de, gerilere gidip, sözü, bir başka mecrâyâ dökmek ve onun çocukluk senelerine şöyle bir uzanmak gerek...

Evrenos âilesinin bu kolu, kış yaz, Rumeli Hisarı'ndaki yalılarında otururlar ve küçük kızın babası Hamdi Bey, bu son derece yaramaz Nazlı'yı değme kimse idâre edemediği için, la-

lası ile mektebe yollardı. Emirgân korusunun eteğinde olan mekteple Rumeli Hisarı arasındaki mesâfeyi akşam sabah aşarken zaman zaman, lalası gene de onu elden kaçırır, ya bir çalı arkasında, bâzen de bir minârenin basamaklarında yakalardı.

Çocuk çalışkan ve zeki idi ve babası, bu gidiş gelişlerdeki zorluklara rağmen, kızını okutmakta kararlı bulunuyordu.

Nihâyet, her başlangıcın bir sonu olduğu gibi, gün oldu mektep de bitti. Fakat babanın, kızını okutmak arzusu bitmemiştir. Çocuğun elinde, mutlaka bir hocalık diploması görmek istiyordu. Ama, ona bu kâğıdı verecek olan «Darülmuallimat» şehirde bulunuyordu.

Oldukça ınatçı ve kararlarını kabul ettirmeğe alışmış olan baba, bunun da çâresini buldu; derhal Süleymâniye'de bir konak yaptırıp, kızını Darülmuallimat'a yazdırdı.

Âileden, kendisine pek îtiraz eden çıkmadı. Hoş, karşı gelen olsa da, ona kim sözünü geçirebilirdi?

Kendisinin de, karısının da hanları hamamları, îrad ve akarları olan bir kimsenin, kızına hocalık diploması aldırmakta ayak diremesi, seksen sene evvelki cemiyetin ve âile geleneğinin mantığına uyar bir dâvâ olmamakla berâber, sesini yükselten çıkmadı.

İşin bir garib tarafı da, küçük Nazlı'nın babasının, kızını okutmak için gösterdiği hırslı ve kararlı alâkayı, oğluna göstermemekte oluşu idi.

Gün geldi, zeki kız Darülmuallimat'ı da bitirdi ve genç yaşında evlendirildi.

Dadılı, tayalı, uşaklı, aşçılı bir evin kadını olup, âilesinin arasına birer birer çocukları da ilâve olurken, o yine, hârikulâde güzel elleri saçları ile oynayan, nerelere daldığı, neler düşündüğü belli olmayan, güzel ve tatminsiz kadındı.

Ama, hazlarla elele vermesi mukadder olan çileler, onun gönül zevkini örselemese de, dış dünyasını sayısız zelzelelerle çökertmekten hâli kalmadı.

Babasından ve anasından geçen büyük bir serveti vardı.

Fakat malda mülkte gözü olmayan genç kadın, âilenin müşterek mîrâsını pençeleyen kardeşi ile uğraşacak insan değildi.

Hele hele 1914 Harbi patlayıp dört açlık senesinin fâcialı günleri gelip çatinca, çocuklarına ve kalabalık ev halkına ne yedirip ne içirecekti? Üstelik kocası da hastalanmış ve ev, kardeşinin elinden kurtarabildiği îradların satış bedelleri ile idâre edilir olmuştı.

İşte bu arada, genç kadının imdâdına, elindeki diploması yetiştirdi ve eşiğini atlayıp içine girdiği bir ilk mektepte, emekli-lik çağına kadar hocalık etti.

Dört sene süren ve koca bir imparatorluğun başını yiyen Birinci Cihan Harbi bitmiş, öğütülmüş süpürge tohumu ile mısır koçanından yapılan kara ekmek yerine, bembeyaz somunlar fırınlarda satılır olmuş, kıtlık yılları böylece geride kalmıştı.

Nazlı Hoca Hanım'ın mutbağında da, eskisi kadar olmasa bile, tatlısı ile tuzlusu ile gene çeşitli yemekler pişiyordu. Fakat, çoktan orta yaşa ayak basmış Nazlı Hoca, hemen bu yemeklerin hepsinden, muhtaç talebelerine paketler taşıyor, etrâfına belli etmeden, helvalar, dolmalar, börekler, çörekler götürüyor ve çoğunu kendi nafakasından ayırdığı bu çeşitli yiyecekleri, kenarda köşede bekleyen çocuklara yediriyordu.

Böylece seneler geçedursun, bir gün derste talebelerine, en sevdikleri bir meyve ağacının resmini yapmalarını söyledi. Az sonra da, çocuk kaleminin çizbildiği, erik, kiraz, kayısı ve incir ağaçlarının resimleri ile berâber, dört köşe meyveleri dallardan sarkan, bir acâib resim daha geldi.

Çizgiler ne kadar acemice de olsa, Nazlı Hoca Hanım, erikleri, kirazları, incirleri tanımakta tereddüd etmemiş, yalnız, dallarından dört köşe meyveler sarkan bu ağaca bir isim bulamamıştı.

Dâimâ talebelerinin haysiyetlerine ve şahsiyetlerine saygılı olan, hatâlarını anlayış ve lûtf ile düzeltmek alışkanlığından şaşmayan Nazlı Hoca Hanım, çocuğu yanına çağırarak, yavaş sesle, bu ağacı tanıyamadığını söyleyince, çocuk, izah bekleyen

hocasının yüzüne, minnet taşan ve âdetâ: nasıl olur da tanı-mazsın? dercesine bakarak:

— Börek ağacı! diye kesip atmıştı.

Çantasında, bâzen ceplerinde, gizli gizli getirip yedirdiği börekleri bir ağacın meyvesi zanneden talebesinin bu hazin ve mâsum yanlışını Nazlı Hoca nasıl düzeltebilirdi? Ağlamamak için kendini zorlarken, tek cevâbı çocuğun başını okşamak ol-muştu.

Evinde börek yapacak unu, yağı olmayan anası, sokaktan hazır börek alacak parası olmayan babası, demek ki âile sof-ralarına bir kerecik olsun, kendisinin şu sık sık taşıdığı tatlılar-dan, tuzlulardan koyamamışlardı.

Nazlı Hoca Hanım'ın, insanlara kul köle olma hazzı içinde bir hizmet ve ferâgat âbidesi olan büyük kızı, mehâretli elleri ile o dört köşe börekleri ne çok hazırlamış ve bunları, tadına do-yamayarak yiyen çocuk da, onların bir mâmûl değil, bir mah-sûl olduğunu kabul etmişti.

Haklı idi. Dallarından şeftaliler, kayısılar sarkan ağaçlar olur da, neden börek ağacı olmazdı?

Evrenos âilesinin içinde bir semâvî çiçek gibi açmış olan Nazlı Yengemin büyüklüğü, o sonsuz irâde gücü, dillere des-tan gönül hazzı ve iç âleminin zenginliği yanında, beşerî vazîfe ve mes'ûliyetlerini de, insan tâkatinin üstünde bir fedâkârlık, ferâgat ve şevkle yürütmeği bilmiş olmasıdır.

Ah, biz de bir bilsek, bir bilsek... cemal ile çift olmuş kemâ-lin yeryüzüne hediyesi olan Nazlı Hanımlar'a, bu yolunu şaşır-mış dünyânın ne kadar aç, ne kadar muhtaç olduğunu bir bil-sek, ah bir bilsek...

NİHAD SÂMİ BANARLI'NIN KALEMİNDEN YAHYÂ KEMÂL'LE KONUŞMALAR

Ses Şiirinin İzâhı Münâsebetiyle :

Ses'i 1920 yılında Bebek'te oturduğum vakit **duydum**. O sene hayâtımın en ızdıraplı günlerini geçiriyordum. Kapandığını zannettiğim bir yaranın bir akşam Boğaz'a bakarken, açılmasıyla duyduğum bu manzûme'nin terkibi, 1922'ye kadar sürdü ve o sene «Dergâh» mecmûasında çıktı. O vakit kâripleri pek mahduddu. Cenab Şehâbeddin'in Dârülfünûn'daki talebesine: «Bu manzûme sâde türkçe ile güzel söylenmiş; lâkin içinde bir şey yok!» dediğini işitmiştim. Ben de: «Cenab Şehâbeddin Bey'in şiir anlayışıyla bizim şiir anlayışımız arasındaki esas fark işte bu cümle içindedir.» demiştim.

Bu bahis büyüdü; eskilere göre şiirde lâfız ayrı, mânâ ayrı idi. Bizce asıl şiir ancak lâfız ve mânâ arasında bir milimetrelilik fark dahî kalktıktan sonra başlayabilirdi. Bizce mısırâda lisan tek başına mânâ kesildiği zaman şiir tecellî etmiş demektir. Yine bizce mânâ ne kadar derin, ne kadar metin, ne kadar şâaalı, ne kadar câzib, ne kadar yeni olursa olsun, şiirde tek başına bir kıymet değildir; nesirde ve sözde bir kıymettir, lâkin şiirde değildir; mânâ ancak lisan kesilirse, daha açık bir târifle lisanda nağme hâline gelirse şiir kıymetini alır.

İsimsiz Kıt'alar¹

Seni gördüm, nasıl ömrümce hayâl etmişsem;
Geçti mevsim, nasıl ummuşsam onun geçmesini,
Gayrı sen şarkının âlâsını benden dinle;
Dinle, şimden geri, benden gazelin enfesini...

Gonceler, rüzgârı gördükçe kızıl kor kesilir;
Kuşlar iklimini bulmazsa duyurmaz sesini.
Seni gördüm, nasıl ömrümce hayâl ettimse;
Geçti mevsim, nasıl umdumsa onun geçmesini...

Fârûk Nâfiz Çamlıbel

1 Yukarıdaki kıt'aların değişik bir şekli I/2 sayılı Kubbealtı Mecmûası'nda neşredilmiştir.

NOTLAR VE TENKİDLER:

I. FUAD KÖPRÜLÜ'NÜN YAZMAĞI TASARLADIĞI
ESERLERİ ve
ANADOLU DİN TARİHİNE ÂİT TEDKİKLER

F. A. Tansel

Ölümünün onuncu yıldönümü do-
layısıyla Prof. Dr. Fuad Köprülü
(4 Aralık, 1890 - 28 Haziran, 1966)'
nın aziz hâtrasına!

Memleketimizde ilim ve tefekkür hayâtının başta gelen şahsiyetlerinden olan Fuad Köprülü, küçük yaşlarındanberi araştırmacı zihniyetle, sürekli olarak, en çok edebiyât, tarih, sosyoloji, tenkid sâhasında eserler okumuş, onüç-ondört yaşlarında iken şiir yazmağa da başlamıştı. Mercan İ'dâdisi'ndeki öğrenim yıllarında, 1905-1906'da, *Musavver Terakki* mecmuasında yayımlanan şiirleriyle basın hayâtına ilk adımını atmış bulunuyordu¹. Hukuk tahsili sırasında, 1908-10 yılları arasında *Me-hâsin* ve *Servet-i Funûn* mecmualarında, *Tanin* gazetesinde şiirleri, edebiyât, san'at mes'eleleri, sosyoloji, tenkid, v.b. sâha-

1 F. A. Tansel, Prof. Dr. Fuad Köprülü'nün Şiirleri, *Belleten*, c. XXX., nu. 120, Ekim, 1966, s. 637-60; Doğumunun Yetmişsekizinci Yıldönümü Münâsebetiyle Prof. Dr. Fuad Köprülü'nün İlk Yazısı, *Basın Hayâtının Başlangıcına dâir Bilgimizi Düzelten ve Tamamlayıcı Notlar*, *Belleten*, c. XXXIII., nu. 129, Ocak, 1969, s. 43-52.

larda makâleleri, *Hayât-ı Fikriyye* adlı te'lif, Dr. Gustave Le Bon'dan çevirdiği *Rûhü'l-Cemâat* ile *Rûh-i Siyâset* ve *Müdâfaa-i İctimâ'îyye*, Henri Becque'den terceme ettiği *Paris Kadını* adlı üç perdelik komedisi de kitap şeklinde basılmıştı. Kendi kendini yetiştirici böyle bir hazırlık devresi sıralarında, Mercan ve Kabataş, Galatasaray Liseleri'nde edebiyât, İstanbul Lisesi'nde edebiyât, türkçe hocası olarak çalışmakta idi. 20 Aralık, 1913'de, Hâlid Ziyâ Uşaklıgil'in isti'fâsıyla boşalan, İstanbul Dârü'l-Funûnu Türk Edebiyâtı Tarihi Müderrisliği'ne getirilmekle, yalnız kendi ilmi çalışmaları değil, yetiştireceği gençlere yol gösterme bakımından da verimli bir vazifeye kavuşmuş oluyordu.

Üniversite hocalığı, Fuad Köprülü'nün, kendi ifâdesiyle, en sevdiği meslekti; «Dünyâya yeniden gelsem, yaşamağa yeni baştan başlasam, aynı yolda yürümekte bir lahza tereddüd etmezdim» demekle, bu mesleke candan nekadark çok bağlı olduğunu anlatmıştır. Üniversite hocalığına başladığı 1913'de, Fıransız ilim metodlarından, kendi tecrübe ve araştırmalarından faydalanarak *Türk Edebiyâtı Tarihinde Usûl* adlı mühim makâlesini neşretmiş, böylece, metodlu, ciddi çalışmaları için sağlam temeli kendi eliyle atmıştı. Sâhası, esas bakımından Türk edebiyâtı tarihi idi; fakat o, bu yoldaki çalışmaları ilerledikçe, Türk tarihinin başka kolları üzerinde de araştırmalara yönelmiş, bu yüzden, üniversite hocalığı sırasında yalnız Türk Edebiyâtı Tarihi Kürsüsü'ne bağlı kalmamıştır: 1924'de İlâhiyât Fakültesi'nde Türk Din Tarihi, 1923-29'da ve 1935'den sonra bir süre, İstanbul'da Mülkiye Mektebi'nde, Ankara'da bunun devâmı olan Siyasal Bilgiler Okulu'nda Siyâsi Tarih, Türk Müesseseler Tarihi, Türkiye Tarihi, Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde Ortazaman Türk Tarihi kürsülerinde ders vermiş, bu arada, 1926-29'da Güzel San'atlar Akademisi (o zamanki adı ile Sanayi-i Nefise Mektebi)'nde Medeniyet Tarihi hocalığında bulunmuştu. Sürekli araştırmalarının verimi olarak elde ettiği zengin malzeme, Türk tarihinin hemen hemen her koluna âit, dikkati çekmemiş ve üzerinde pek durulmamış mes'eleleri aydınlatıcı notları sâyesinde bu muhtelif kürsülerde ders verebilmekte idi; öte yandan, 1915'de neşrettiği *Âşık Tarzı'nın Menşe'*

ve *Tekâmülü ve Türk Edebiyatı'nın Menşe'i* adlı, malzeme bakımından çok zengin, bir kitap teşkil edecek kadar uzun, ilmi metodları kılı kırk yararcasına bütün incelikleriyle kullandığı makâleleri, araştırma sâhasının gittikçe genişlediğini ortaya koymaktadır². Basıldığı yıl, dış ve iç kapağında 1918 olarak kaydedilmekle berâber, basımının 1919 Kasımı'nda tamamlandığını bildiğimiz *Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar* adlı mühim eserinin hazırlık devresinde, yazıldığı, hattâ ba'zı kısımlarının basıldığı sıralarda pek çok kaynaklara başvurarak aldığı bol notlar, ileride üzerinde çalışacağı mevzû ve meselelerin önüne serilmesine yol açmıştı³; en çok bu sıralardan başlayarak, yazmağı tasarladığı eserlerinin neler hakkında olduğunu, bu araştırmalarından ba'zılarının başlıklarını bile, muhtelif yazılarında, muhtelif münâsebetlerle kaydetmiştir.

Fuad Köprülü'nün yamağı, basımını tasarladığı eserlerine dâir kayıtlara, 1909'da yayımlanan, dilimize Gustave Le Bon'dan çevirdiğı, basılmış eserlerinin ilki *Rûhu'l-Cemâat*'ten başlayarak, ömrünün hemen hemen son yıllarına kadarki yazılarında rastlarız. Tesbit edebildiğimiz bu gibi araştırma ve eserlerinin tutarı epeyi kabarıktır. Bu yüzden, bu yazımızda (1) bir kısmının adlarını kaydetmekle yetinip, ileride bunlara dâir daha geniş bilgi vermeğe çalışacağız; (2) *Anadolu Din Tarihine âit Tedkikler* adıyla neşrini tasarladığı eseri üzerinde duracağız.

I. Fuad Köprülü'nün, neşretmeğı tasarladığı eserleri hakkında, basılmış kitaplarının kapaklarındaki i'ânlar, yazılarında sırası geldikçe bahsetmesi dolayısıyla bilgi ediniyoruz; böy-

2 Hayâtı, eser ve şahsiyeti hakkında bk., F. A. Tansel, *Nekroloji — Memleketimizin Acı Kaybı*, Prof. Dr. Fuad Köprülü, *Belleten*, c. XXX., nu. 120, Ekim, 1966, s. 621 - 36 (buradan alınarak *İlahiyât Fakültesi Mecmuası* (c. XIV., 1966, s. 267 v.d.) ile *Vakıflar Dergisi*'nde de basılmıştır (Nu. VII., 1968, s. 1 v.d.). Ayrıca bk., Orhan F. Köprülü, *Köprülü'den Seçmeler*, İst., 1972, Milli Eğitim Basımevi, s. III-XI).

3 Bu eserin nasıl yazıldığı, değeri, kazandığı ün hakkında bk., F. A. Tansel, *Önsöz* (Prof. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar*, İkinci Basım, Ankara, 1966, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, s. XV - XXIV).

le bilgilere, kendisinininki ile aynı yayınevi tarafından basılmış, başkalarına âit kitap kapaklarındaki, mecmualardaki i'ânlar-da da rastlamaktayız. Şimdilik birkısımının yalnız başlıklarını veriyoruz; adlarının yanında parantez içerisinde bulunan tarihler, bunların bahsedildiği yılı göstermektedir:

Ibsen ve Felsefe-i İctimâiyye, edebî ve felsefî tedkikler (1909); *Mesây-i Melâl*, şiirler mecmuası (1909); *Tahaasusât-ı San'at*, münâkaşa ve edebî makâleler (1910); *İlm-i Cem'iyyet*, içtimâ'î rûh ilmi tedkikleri (1910); *Tecârib-i Tenkid*, edebî tenkid ve mütâlealar (1910); *Küçük Türk Edebiyatı Tarihi* (1918); *Şeyh Gâlib*, altı-yedi yıl önce yazıldığı (1918); *Dede Korkut Kitabı*, *Oğuz Destanı* hakkında tarihî bilgi ve bibliyografya izâhlarını içine alan uzun bir mukaddime ile (1918); *Timurlular Devrinde Orta-Asya Türk Edebiyatı* (1918); *Barak Baba Risâlesi*, risâle ve monografi (1922-23); *Osmanlı Tarihinin Yazılı İlk Kaynakları* (1922-23); *Fuzûlî*, monografi (1922-23); *Seyyid Kasımü'l-Envâr*, monografi (1922-23); *Bakî*, *Hayâtı ve Eseri* (1924); *Türkiye Tarihi*, ikinci cilt (1924); *Türk Edebiyatı Tarihi*, üçüncü cilt (1924); *Memleketimizde Kahvehâneler* (1925); *Osmanlılar'da Nakış Tarihi* (1927); *Sâib*, *Türkçe Şiirleri ve Türk-Acem Edebiyatları Üzerinde Te'sirleri* (1928); *Umûmî Türk Edebiyatı'nda Mânî Tarzının Menşe' ve Tekâmülü* (1931); *XVII. Asır Sazşâirlerimizden Kâtibi* (1931); *Mi'mâr Sinan*, monografi (1937); *Ali Şir Nevâ'i*, *Hayatı ve Eserleri* (1943).

2. Fuad Köprülü'nün, *Anadolu Din Tarihi'ne âit Tedkikler* umûmî başlığıyla neşrini tasarladığı eseri yedi muhtelif cildi içine alacaktı; müellifimiz, 1919'da yayımladığı *Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar'dan* başlayarak, bu eserin muhtelif ciltlerinin neleri içine alacağı hakkında bilgi vermiştir: *Yunus Emre Te'siri* başlıklı bölümde, XIII. asırdan, XVI. asır sonlarına kadar Anadolu dinî hayâtının çok mühim tedkik sâhası gösterdiğinden, bu arada «Baba'ilik, Abdallık, Bektâşilik, Hurûfilik, Kızılbaşlık, Kalenderilik, Haydarilik adı altında, Bâtınîlik zümresine girebilecek birçok mezheb ve tarikatlerin teşekkül» edip yaygınlaştığından bahsi üzerine verdiği notta şunları kaydetmiştir: Garb ilim adamlarının, bunlardan Bektâşi-

lik, Hurûfilik dikkatlerini çekmiştir; bu incelemeler çok eksik, hattâ ba'zan Bektâşilik hakkında olduğu gibi tamâmiyle yanlışır. *Ahilik*, *Kalenderilik*, *Haydarilik*, *Abdallık* hakkında hazırlamakta olduğu eserlerini arka arkaya neşredebektedir; bunlar, «nekadar noksan olursa olsun, Anadolu dinî tarihi hakkında istikbâlde yazılabilecek terkibi eserlere yeni bir zemin hazırlayacağı gibi, bugünkü birçok yanlışlıkları tashih ile, bu husustaki tedkiklere, doğru ve sağlam bir istikâmet verebilir ümidindeyiz» diyordu⁴. İlk önce Yunus tarzının sihriyi anlayıp o vâdide ilâhiler yazan en eski şâir, Abdal Mûsâ'nın Halifesi Kaygusuz Abdul'dır ki, Bektâşiler onu — sâir birçokları gibi — kendi tarikatlerinden sayarlar» bilgisi dolayısı verdiği notunda, yukarıda adı geçen araştırmalarında Abdallık, bunun Bektâşilik'le münâsebeti üzerinde geniş bilgi vereceğini yazmıştır⁵. *İlk Mutasavvıflar*'ın 1919 basımındaki, «Ankara'nın Osmanlılar tarafından zabtı tarihi olan 762 tarihinden sonra artık Ahiler'in nâmına tesâdüf edilmemektedir» cümlesini, kitabının sonunda düzeltirken, Ahilik hakkında bir eser hazırlamakta olduğunu da haber vermiştir: «762'den sonra Ahiler'in nâmına pek tesâdüf olunmadığı hakkındaki ifâdemiz, Ahiler'in siyâsî ehemmiyeti kalmadığı şeklinde te'vil olunmamalıdır. Osmanlı İmparatorluğu Anadolu'da siyâsî ve kuvvetli bir merkeziyet te'sis ettikten sonra bunların siyâsî bir ehemmiyeti kalmazdı. Sonra, o esnâda Bektâşilik gibi tarikatlerin teessüsü de, Ahilik'i ale'l-âde bir esnâf teşkilâtı hâlinde bırakmış ve onların esâsında gizlenmiş olan Bâtıniyye mâhiyyeti, Bektâşilik gibi tarikatlere intikâl etmiştir»; bu görüşünü Ahilik hakkında hazırladığı eserde anlattığını bildiriyordu⁶. Bu ciltte, *Futuvvet-Nâmeler*'e dâir geniş ve tenkidli bilgiler, bir başka ciltte, Firişte-oğlu'nun *Aşk-Nâme*'si, v.b. «Hurûfî eserleri hakkında

4 **Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar**, İst., 1918, Matbaa-i Âmi-re, s. 373, not-1; 1966 bsm., s. 289 not-1; ikinci basımda bu notun sonuna, «Şimdilik bakınız: **Mısır'da Bektâşilik, Türkiyât Mecmuası**, c. V., 1939, s. 13-40. — **Bektaş maddesi**, **İslâm Ansiklopedisi**» bibliyografya bilgisi eklenmiştir.

5 Aynı eser, 1919 bsm., s. 376, not-1; 1966 bsm. s. 291, not-4.

6 A.e., 1919 bsm., s. 242, 399; 1966 bsm., s. 184.

geniş bibliyografya bilgileri» yer alacaktı⁷. *Hacı Bektaş Velâyet-Nâmesi* dolayısıyla, «Daha geniş tafsîlât Bektâşîlik hakkındaki tedkikimizdedir» notunu vermiştir⁸. Fuad Köprülü'nün, *İlk Mutasavvıflar*'dan sonra 1922-23'de neşrettiği *Anadolu'da İslâmiyyet* adlı mühim araştırmasında⁹, sözü geçen ciltler üzerinde daha etraflı bilgi verdiğini görürüz: Melâmetiyye ünvânı verilen Horasan Sûfileri'nden bahsettiği sırada, bunlara dâir geniş bilginin *Kalenderiyye ve Kalenderiyye Şu'beleri* hakkında hazırladığı büyük ciltte bulunduğunu yazmıştır. Kalenderiyye cereyânı, İslâm dinî tarihinin en dikkati çeken hâdisesini teşkil ettiği hâlde, bu yolda basit bir araştırma bile yapılmadığı düşüncesine varmıştı. Hazırlamakta olduğu monografiyi yakında yayımlama ümidinde olduğunu, bu cereyânın başlangıcı, gelişme safhaları, Kalenderiler'in yaşayış tarzı, hayât anlayışları, eski Osmanlı yazarlarının bunlar için kullandığı ve üzerinde hiç durulmamış Torlak, Şeyyâd, Hayderî, Edhemî, Câmî, Şemsî, v.b. hemen hepsi aynı ma'nâda ıstılâhlara dâir tarihi, lisânî bilgi vereceğini kaydetmiştir¹⁰. Hayderî, Kalenderî, Baba'î v.b. bâtını zümrelerde, Bektâşîler'de ötedenberi mevcût kulağa küpe takma âdetinden bahsederken verdiği not-

7 A.e., 1919 bsm., *Kitâbiyât Cedveli*, s. 412, 416; 1966 bsm. *Umûmî İndeks*, s. 330, 317.

8 A.e., 1919 bsm., a.y., s. 415; 1966 bsm., a.y., s. 332, 373.

9 *Anadolu'da İslâmiyyet*, önce, *Dârü'l-Funûn Edebiyât Fakültesi Mecmuası*'nda tefrika edilmiştir (Yıl 2, nu. 4, 5, 6; Eylül, Kasım, 1338/1922, Ocak-Mart, 1339/1923, s. 281-311, 385-420, 457-80). Müellifimiz, aynı mecmuada yayımlanan *Türk Edebiyatı'nın Ermeni Edebiyatı Üzerindeki Te'sirâtı* adlı makalesi (Yıl 2, nu. 1, Mart, 1338/1922, s. 1-30) ile birlikte, sayfa numaralarını yürüterek küçük bir cilt şeklinde ayrı basımını yaptırmıştır; bu ciltte, *Türk Edebiyatı'nın Ermeni Edebiyatı Üzerindeki Te'sirâtı* birinci bölümü (s. 1-32), *Anadolu'da İslâmiyyet — Türk İstilasından Sonra Anadolu Tarih-i Dinisine Bir Nazar ve Bu Tarih'in Menbâ'ları* ikinci bölümü (s. 33-129) meydana getirmektedir. Aşağıdaki notlarımızda kaydedilen sayfa ve not numaraları, bu araştırmanın mecmuadaki tefrikasına değil, ayrı basımına aittir.

10 *Anadolu'da İslâmiyyet*, sırasıyla bk., s. 49, not-2; s. 52, not-2, 3, 4; s. 53, not-1, 2, 3.

larında da, bu hususta geniş bilgi, vesikalar için Kalenderiyye hakkındaki eserini kaynak göstermiştir ¹¹.

Fuad Köprülü, dıştan bakılınca âyîn ve erkânları cihetinden Rufâ'iler'den birçok ıktibâslarda, Mevlevîlik, Bektâşîlik, Halvetîlik gibi tarikatlerle de muhtelif bakımlardan ilişkisi bulunan, Anadolu tarihinde siyâsî, dinî mühim rolleri olan *Ahiler* hakkında mustakil bir eser hazırlamakta olduğu için fazla bilgi vermediğini yazmıştır. Bu kitabında, üzerinde duracağı Halvetiler ve «Ahiler'le bunlar arasındaki bağılıklara âit izâh»lar da yer alacaktı ¹². Anadolu'nun büyük şehirlerinde Mevlevîlik'in, Mevlânâ-Sultan Veled te'sirinin nasıl yaygınlaştığını bu tarikatin kuruluşunu anlatırken verdiği kaynaklardan biri de, *Mevlevîlik Tarihinin Menba'ları* adlı yakında neşredeceği araştırmasıdır ¹³.

Müellifimizin basımını tasarladığı bir başka cilt, Hacı Bektaş ve Bektâşîlik hakkında idi. Hacı Bektaş Veli'nin *Kelimât*'ını içine alan Farsca bir risâlede, *Velâyet-Nâmeler*'de Saltuk Dede'nin ona mensubluğundan bahsedilmesi dolayısıyla, Hacı Bektaş Veli hakkındaki kitabında daha geniş bilgi verdiğini yazmıştır; aynı eser için, «monografimiz» ve «*Bektâşîlik Tarihi'ne medhal*» ifâdelerini kullandığı görülür ¹⁴. «Bektâşîlik tarihi hakkında büyük bir cilt» dediği bu eserin adını da, birçok notlarında *Bektâşîlik Tarihi* şeklinde tesbit etmiş, bunda, henüz çözülmemiş, yanlış yorumlanmış ne gibi mes'eleler üzerinde duracağını anlatmıştır ¹⁵. Fazlu'llâh Hurûfî'nin şahsiyeti, meslekinin esâsı, mâhiyyeti, bu yoldaki incelemeler üzerinde bilgi verdikten sonra, «*Hurûfîlik* hakkında hazırladığımız büyük bir ciltte bütün bu gibi mes'eleler hakkında yalnız akaid değil, bilhassa tarih bakımından pek etraflı izâhlar bulunduğundan, şimdilik burada daha fazla tafsilâta lüzum görmüyoruz» demekle ¹⁶, bu ciltlerden birinin daha mevzûunu aydınlatmıştır.

11 Aynı eser, s. 120, not-2; s. 87, not-1.

12 A.s., s. 67; s. 84, not-2; s. 89, not-4.

13 A.e., s. 88, not-5; s. 68, not-3, 4.

14 A.e., s. 73, not-2; s. 87, not-3; s. 88, not-2; s. 86, not-1.

15 A.e., s. 112, not-1; s. 83, not-1, 2; s. 85.

16 A.e., s. 107, not-3.

Buraya kadar verdiğimiz bilgidен, Fuad Köprülü'nün Ahilik, Kalenderilik, Abdallık, Mevlevilik, Bektâşilik, Hurûfîlik hakkında mustakil altı cilt neşretmeği tasarladığı anlaşılır. 1924'de yayımlanan *Bugünkü Edebiyat* adlı kitabının kapağında, basılacak eserleri arasında *Anadolu'da İslâmiyyet* de vardır. *Türkiyât Mecmuası*'nın 1925 Ağustos'unda yayımlanan ilk sayısının arka kapağında, Enstitü'nün neşredeceği eserler bildirilmiştir; bunlardan birini olduğu gibi alıyoruz: «*Anadolu Tarih-i Dinisine âit Tedkikler*, Birinci cilt: *Kalenderiyye ve Kalenderiyye Şu'beleri*. Anadolu'nun İslâm Devri tarih-i dinisi, şimdiye kadar tamâmıyle mechûl kalmıştır. Uzun senelerden beri bu hususta tedkikatta bulunan Köprülüzâde Fuad Bey, bu unvân altında yedi büyük ciltten mürekkebe bir eser hazırlamıştır ki, Kalenderiler, Hayderiler, Bektâşiler, Hurûfîler, Kızılbaşlar, Ahiler gibi Bâtınî zümrelere âit mufassal ma'lûmâtı ihtivâ etmekte ve Anadolu'nun hayât-ı diniyesinin tekâmülünü — Umûmî İslâm ve Türk çerçevesi içinde — izâh eylemektedir. Kalenderiyye şu'belerinden bâhis olan ilk cilt, derdest-i tab'dır.» Bu i'lân, eserin umûmî adını, yedi cilt tutacağını, ciltlerin ismi verilmiyorsa da, bunlarda neler üzerinde durulacağını anlatır; bizim tesbit ettiğimiz cilt sayısının ve içindekilerin hemen hemen aynıdır. Yedi cilt tutacağı bildirildiğine göre, bu altısı dışındaki, geri kalan bir ciltte neler üzerinde durulacaktı? Elimizdeki notlar, bu mes'eleyi aydınlatıcıdır: Müellifimiz, «Eski İran'da ve muhtelif Türk sülâleleri arasında büyük bir içtimâ'î kıymeti olan sürgün avları»na dâir bir araştırma neşretmek istediğini yazmıştır¹⁷. 1923 Ekim'inde Paris'te toplanan Milletler-arası Dinler Tarihi Kongresi'nin İslâm Şu'besi'ne sunduğu *Eski Türkler'de Dinî-Sihri An'ane-Yat, veyâ Yağmur Taşı* isimli araştırması dolayısıyla, bu mes'ele hakkında daha geniş bilgiyi içine alacak bir eserden bahsetmiştir¹⁸. Lund Dinler Tarihi Kongresi'nde okunan, *Türkiyât Enstitüsü Muhtıraları* serisinin birinci kitabı olarak basılan

¹⁷ İlk Mutasavvıflar, 1919 bsm., s. 217, not-1; 1966 bsm., s. 166, not-12.

¹⁸ Dârü'l-Funûn Edebiyât Fakültesi Mecmuası, c. IV., nu. 1, Mart-Nisan, 1925, s. 1, not-1.

Infulience du Chamanisme Turco-Mongol sur les Ordres Mystiques Musulmans'ın (İst., Zelliteh Matbaası, 1929) i'lânında¹⁹, bunun, Türk diniyâtına âit büyük eserinin bir hulâsası sayılabileceği» kaydedilmiştir.

Yazımızın, ölümünün onuncu yıldönümü sebebiyle Fuad Köprülü'ye ayırdığımız bu bölümünde, neşrini tasarladığı, bir kısmının yalnız adını verdiğimiz yirmiden çok eserden, üzerinde durduğumuz yedi ciltten, acabâ sonraları basılanlar yok mudur? Bunlardan hiçbirisi, onun tasarladığı tarzda, mustakil bir cilt olarak basılmamıştır; ba'zıları ansiklopedi maddelerinde, mecmualarda bir kitap meydana getirebilecek uzunlukta makâleler hâlinde, antolojilerinde bir bölüm, v.b. tarzda olarak yayımlanmıştır. Mecmuamızın sayfa sınırını daha çok aşmak için, bu yolda vereceğimiz bilgiyi bir başka araştırmamıza bırakıyoruz.

Müellifimizin, bu araştırmamızda üzerinde durduğumuz, basımını tasarladığı eserler, çalışma sâhasının genişlik ve derinliğini, işlenilmemiş bir mevzû, bir mes'ele dikkatini çekince, bunun üzerinde ömür boyu, nasıl sistemli çalıştığını, dolayısıyla üslûb husûsiyetlerinin bir yönünü aydınlatır. Hazırlamağa çalıştığı eserlerin tamamlanıp neşri, çetin çalışmalarla sürüp giden bir değil, bir kaç ömre ihtiyaç gösterir. Bu büyük âlimimizin tasarladığı, hazırlanıp neşri bir insan ömrüne sığmayan, tarihimizi muhtelif yönleriyle aydınlatacak bu gibi eserleri, onun yolunda çalışma metodlarını kavrayarak yürüyecek genç ilim adamlarımızın ortaya koyacakları ümidindeyiz.

II. NİGÂR HANIM'IN TAKMA ADI: URYÂN KALB

Üç yıl kadar önce, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*'nda yayımlanan araştırmamızda, edebiyâtımızın günümüze kadar he-

¹⁹ *İstanbul Dârü'l-Funûnu Türkiyât Enstitüsü* adlı broşür, İst., 1931, Devlet Matbaası, s. 14. Yaşar Altan tarafından, dilimize güzel bir tercemesi için bk., *İlâhiyât Fakültesi Dergisi*, c. XVIII., 1970, s. 141 v.d.

men hiç dokunulmamış, üzerinde durulması gerekli mevzûlarından biri de, mahlas dediğimiz takma adlar mes'elesi olduğunu yazmıştık. Bu gibi adlardan ba'zılarının, o kimselerin hayât çizgileri hakkında araştırmalar başta gelmek üzere hâtıralarda, sırası düştükçe herhangi bir yazıda kendileri, veyâ başkaları tarafından açığa vurulduğunu, bunların tesbitinin bir bakıma zor olmadığını anlatmağa çalışmıştık; bilinmeyen takma adların ba'zılarının ise, o şahsiyet üzerinde sürekli çalışma ve araştırmalar sonunda elde edilebilen ip-uçlarına dayanılarak tesbiti mümkün olduğundan bahsederken, Ziya Gökalp'in Büyük Baba mahlasını bir gazete i'lânına dayanarak nasıl bulduğumuzu anlatmış, v.b. örnekler de vermiştik²⁰. *Kubbealtı Akademi Mecmuası*'ndaki bu yazımızdan başka, iki araştırmamızda, ip-uçlarına dayanılarak bulunmuş bu gibi mahlaslara dâir bilgiler yer almaktadır²¹. Bunlardan biri de, yanılmıyorsa, günümüze kadar kaydedildiğine rastlamadığımız, şimdi üzerinde duracağımız, Nigâr Hanım (1856-1918)'in kullandığı Uryân Kalb (Çıplak; Boş Kalb) mahlasıdır.

Ba'zı mecmuaların ilk sayfalarında, ilk yazı olarak gördüğümüz Uryân Kalb mahlaslı, çok hissi şiirler, ötedenberi dikkatimizi çekmekte idi; üslûbu, bunların, başta gelen şâirlerimizden birine âit olabileceğini düşündürüyordu. Bu takma adla *Teevvüh* (Âh; Eyvâh) başlığıyla yayımlanan şiir, bize, Recâi-zâde Ekrem'in bu isimli şiirini hatırlatmıştı; onun şiir kitaplarında bu isimli şiiri bulduk; fakat bu, başlığı bakımından mecmuadakinin aynı, bir başka şiirdi²². Uryân Kalb imzalı şiirler, R. Ekrem'i yakından tanıyan, ona bir çok nazireleri bulunan, üslûbunun husûsiyetleri kuvvetle hissedilen Nigâr Hanım'ın eserlerini de hatırlatmakta idi. Bu düşünceye dayanarak, bu çok değerli kadın şâirimizin eserlerini gözden geçirin-

20 Celâl Sâhir Erozan'ın Bilinmeyen Takma Adı: Hakkı Nâşir — Bu Adla Basılan Şiirleri ve Bir Eseri (Yıl 2, nu. 2, Nisan, 1973, s. 51-58).

21 Celâl Sâhir Erozan'ın ve Şâirlerimizden Sekizinin Kullandıkları İğreti Adları İsbatlayan Notlar (Yıl 3, nu. 2, Nisan, 1974, s. 41-55). Notlar ve Tenkidler (Yıl 5, nu. 1, Ocak, 1976, s. 43-52; 47).

22 *Zemzeme*, İkinci Kısım, Birinci Bsm., İst., 1300 (1884), Matbaa-i Ebüzziya, s. 53 v.d.

ce, Uryân Kalb imzâsıyla yayımlanan *Teevvüh*'ün, onun tarafından yazıldığı, dolayısıyla kullandığı mahlas da tesbit edilmiş oldu.

Tesbit ettiğimize göre, Nigâr Hanım, Uryân Kalb imzâsını önce, 3 Temmuz, 1313 (15 Temmuz, 1897)'de yazdığı, *Ânarım* adlı, *Servet-i Fünûn*'da, R. Ekrem'in şiirinin hemen ardında yer alan manzûmesinde kullanmıştır²³. 1313 Temmuz'unun onikisinde (24 Temmuz, 1897) *Teevvüh* ile²⁴, *Teessür-i Nihânî*²⁵ de aynı mecmuada yayımlanmıştır. *İtr-ı Yâr*²⁶, *Terâne-i Hazân*²⁷, *Gurûbda*²⁸, *Eylûl Sabahı*²⁹ başlıklı şiirlerini de, aynı takma adla neşrettiğini görmekteyiz.

III. ZİYA GÖKALP ve KÜÇÜK DERGİ

Z. Gökalp, sürgün edildiği Malta'dan memleketimize döndükten sonra, Diyarbakır'de yerleşmiş, burada, 5 Haziran, 1338 - 5 Mart, 1339 (1922-23) tarihleri arasında, otuzüç sayısını çıkarabildiği *Küçük Mecmua*'yı yayımlamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1000 *Temel Eser*'leri arasında basılan bir kitapta, «1921 yılında sürgünden kurtulan Gökalp, Diyarbakır'a döner ve orada *Küçük Dergi*'yi neşreder» denilmektedir.

Mecmua kelimesi, acabâ, Kültür Müsteşarlığı'nın deyimiyle, «bugünkü dile uygun» olmadığı, Ta'lim ve Terbiye Dâiresi'

23 C. XIII., nu. 333, 17 Temmuz, 1313; krş., Nigâr Hanım, *Aks-i Sadâ*, İst., 1316, Şirket-i Mürettibiyye Matbaası, s. 29 v.d.

24 C. XIII., nu. 335, 31 Temmuz, 1313; krş., a.e., s. 31 v.d.

25 C. XIV., nu. 342, 18 Eylül, 1313; krş., a.e., s. 83. Bu şiir, 30 Nisan, 1313 (12.V.1897)'de yazılmıştır; mecmuadaki basımında bu tarih yoktur.

26 *Pul mec.*, nu. 10, 1 Mayıs, 1314 (13.V.1898); krş., a.e., s. 21 v.d.

27 *Pul mec.*, nu. 19, 10 Eylül, 1314 (22.IX.1898); krş., a.e., s. 54. Bu şiir, *Büyükada*'da, 23 Ağustos, 1314 (4.IX.1898)'de yazılmıştır.

28 *Pul mec.*, nu. 21, 24 Eylül, 1314 (6.X.1898); krş., a.e., s. 55. Bu şiir *Büyükada*'ya giden bir vapurda, 5 Eylül, 1314 (17.IX.1898)'de yazılmıştır.

29 Yine *Büyükada*'da, 7 Eylül, 1314 (19.IX.1898)'de yazılan bu şiir, *Pul*'da yayımlanmıştır (Nu. 23, 8 Teşrinievvel, 1314/20.X.1898); krş., a.e., s. 56 v.d.).

nin ifâdesiyle söylersek «Anayasa'ya aykırı» düştüğü için mi dergi kelimesi ile değiştirilmiştir³⁰. Mecmua, yaşadığımız çağ-

30 Bu mes'ele bize, Kültür Müsteşarlığı'nın, dilimizi en üstün seviyeye eristiren, başta gelen şâirlerimizden Fâruk Nâfiz (Mayıs, 1898 — 8 Kasım 1973)'e gönderdiği 25 Eylûl, 1973 tarih ve 1079 sayılı yazıyı düşündürdü; bu yazı, şâirimize, hemen hepsi manzûm piyeslerinden uygun görülenlerin yayımlanması dileğinde bulunması üzerine Devlet Bakanı adına, o zamanki Kültür Müsteşarı imzâsıyla gönderilmişti. F. N. Çamlıbel için, böyle bir yazı, ömrünün son aylarının üzüntü kaynağı olmuş, buna cevap verilmesini, içini döktüğü N. Sâmi Banarlı'ya bırakmıştır. Kültür Müsteşarlığı'nın bu yazısının metnini, N. Sâmi Banarlı'nın cevâbından alarak, hiçbir düzeltme yapmaksızın, olduğu gibi yayımlıyoruz; bu yazının esas fikrini dilin sâdeleştirilmesi değil, yapılamayacak şeyler istenilerek, söz konusu eserlerin basımını önleme maksadı teşkil etmektedir:

Sayın Fâruk Nâfiz Çamlıbel,

Arnavutköy, Boyalıköşk Sokak No: 5

Arnavutköy — İstanbul

Piyeslerinizden uygun görülenlerin Kültür Yayınları arasında yayımlanması Kültür Yayınları ve Bin Temel Eser Komisyonu tarafından kararlaştırılmış bulunmaktadır.

Piyeslerinizin bugünkü dile uygun olarak hazırlanmasının tarafınızdan yapılıp yapılmayacağının, tarafınızdan yapılmadığı takdirde hazırlama işinin adı geçen Komisyonca seçilecek yetkili kişilere yaptırılması halinde eserleriniz üzerinde bir değişiklik yapılıp yapılmamasını uygun görüp görmeyeceğinizin Kültür Müsteşarlığı Tanıtma ve Yayınlar Dairesi Başkanlığına en kısa süre içinde bildirilmesini saygı ile arz ederim.

Devlet Bakanı n.

Mehmed Önder

Kültür Müsteşarı

Biz, Fâruk Nâfiz'e gönderilen bu yazının neler düşündürdüğünden, adı geçen komisyonlardakilerin ba'zılarının kendi aralarında anlaşarak; bunlara katılmayanların böyle anlaşmaları hoş görmek, veya kayıtsız kalmak sûretiyle nasıl çalıştıklarından şimdilik bahsedecek değiliz. N. Sâmi Banarlı'nın, yukarıda metnini vermiş olduğumuz bu yazı dolayısıyla, «Eğer, teklifte bildirildiği gibi, böyle bir kararı, o adı geçen Komisyonlar almışsa, bu komisyonların âzâsı da maalesef, tarihe karşı çok kritik bir mevkie düşmüş olacaktıdır» cümlesini de içine alan cevâbının okunulmasını salık veriyoruz (Fâruk Nâfiz Türkçesi ve Kültür Müsteşarlığı, Kubbealtı Akademi Mecmûası, yıl 3, nu. 1, Ocak, 1974, s. 65-69).

da kullanılmayan, *archaic* denilen, zamânını doldurmuş eski bir kelime değildir; günümüzde yayımlanmakta olan *Türkiyat Mecmuası*, *Hayat Tarih Mecmuası*, v.b. dergi adları, mecmua kelimesinin yadırganmadığını gösterir. Öte yandan, *Küçük Mecmua*, yarım asır önce yayımlanan bir derginin adı, hâs (özel) isim olduğu için değiştirilemez; Ziya Gökalp adını Işık Gökalp şekline koymak, kütüphânelerimizin kart kataloglarında mevcut *Küçük Mecmua* fişini yok edip onun yerine *Küçük Dergi* adındaki mecmuayı koymak nekadardı garip düşerse, *Küçük Mecmua* adının *Küçük Dergi* şekline konulmasının, bunlardan daha yadırganacak bir değiştirme olduğu düşüncesindeyiz.

IV. YAHYA KEMAL BEYATLI ve HÂKİMİYET-İ MİLLİYE

Yahya Kemal'in, eserleriyle Türk dili ve edebiyâtını en yüksek seviyeye erdirdiği XX. asrın en büyük şâiri bulunduğu, günümüzde kökleşmiş bir hüküm olarak yaşamaktadır. 1958 Kasımı'nın ilk gününde hayâta gözlerini yuman bu büyük şâirimizin, ölümünün haftasında, Yahya Kemal Enstitüsü kurulmuştur. Çenberlitaş'ta, İstanbul Fetih Cemiyeti'nin bulunduğu Kara Mustafa Paşa Medresesi'nin birkısımında yer alan, başta Nihad S. Banarlı olmak üzere, ma'nevî kıymetleri yaşatmağa gönüllü şahsiyetlerin gayretiyle kurulan bu enstitü, onun, birçoğu kendi el yazısı ile şiirlerini, notlarını, hâtıralarını, v.b. eserlerini yayımlamağı, fikir ve san'at hayatını, te'sirlerini aydınlatmağı, kısaca söylersek, onu maddî ve ma'nevî varlığıyla canlandırıp ayakta tutmağı maksat edinmişti. Böyle bir maksatla kurulan bu enstitü, şâirimizin ölümünün ertesi yılından, 1959'dan başlayarak bu yolda epeyi eser yayımlamıştır.

Yahya Kemal Enstitüsü'nün neşrettiği, N. S. Banarlı'nın müdürü bulunduğu *Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası*'nın birinci cildi 1959, ikincisi 1968'de basılmıştır. Bu mecmua ile, N. S. Banarlı'nın *Yahya Kemal Yaşarken* (1959), *Yahya Kemal'den Hâtıralar* (1960) dışında yayımlananları, şiir ve nesirleri olmak üzere iki bölümde toplayabiliriz.

Yahya Kemal'in şiirlerinden basılanlar *Kendi Gök Kubbe-miz* (1961, Beşinci Bsm., 1974), *Eski Şiirin Rüzgârıyla* (1962, İkinci Bsm., 1974), *Rubâ'iler* (1963), *Aziz İstanbul* (1964, Üçüncü Bsm., 1974)'dur. Nesir şeklindeki yazıları ise *Eğil Dağlar* (1966, Üçüncü Bsm., 1975), *Siyâsî ve Edebî Portreler* (1968), *Siyâsî Hikâyeler* (1968), *Edebiyâta Dâir* (1971), *Çocukluğum, Gençliğim, Siyâsî ve Ebedî Hâtıralarım* (1973), *Tarih Musâhabeleri* (1975) adlı ciltlerde toplanmıştır. Bu ondört cildi, 13 Ağustos, 1974'denberi artık bir başka dünyâda olan, yokluğunun acısını dindiremediğimiz Nihad Sâmî Banarlı'nın yorucu çalışmalarının verimi olarak kazanmış bulunuyoruz.

İstanbul Fetih Cemiyeti'ne bağlı Yahya Kemal Enstitüsü, bu yoldaki yayımlarını bundan böyle de devâm ettirecektir. Ekrem Hakkı Ayverdi Beyefendi'den öğrendiğimize göre, şairimizin bu eserleri dışında kalan şiirleri ile, makâleleri basıma hazırlanmaktadır. Bu haber dolayısıyla, bu çalışmalara, yok denilecek kadar az da olsa, yardımımız dokunacağını umarak, Yahya Kemal'in *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde basılan yazılarından, bu gazetede onun hakkında yazılanlardan kısaca bahsetmeği faydasız bulmadık.

Yahya Kemal'in *Hâkimiyet-i Milliye*'de basılan yazılarından dördü, *Tarih Musâhabeleri* ile *Eğil Dağlar* adlı eserlerine alınmıştır. Bunlardan biri, *Türk Gençliği Fransız İhtilâli'ni Nasıl Bilmelidir* adlı, Ankara Türk Ocağı'nda verdiği konferansdır; 1789 İhtilâli'nin ilk yılı üzerinde durduğu bu konuşmasının metni neşredilmiştir³¹. Geri kalan üçü, Birinci İnönü

31 Yıl 4, nu. 903, 2 Eylûl, 1339/1923; krş. **Tarih Musâhabeleri**, İst., Batur Matbaası, 1975, s. 29-37. **Tarih Musâhabeleri** basımında, bu konuşma metninin alındığı gazetenin adı ve tarihi de kaydedilmiştir. **Hâkimiyet-i Milliye**'de, bu konferansın neşri dolayısıyla, şairimizin, Fransız İhtilâli hakkındaki gelecek konferansında 1792 yılının 10 Ağustos'u'na kadarki hâdiseler üzerinde duracağı yazılmışsa da, böyle bir konferansın metnine, verildiğine dâir bir kayde rastlamış değiliz. Yahya Kemal'in Ankara'da verdiği üç konferansı daha vardır; fakat bunların tam metni neşredilmemiştir: 4 Mart'ta, Muallim ve Muallimler Derneği'ndeki konuşmasında vatan mefhûmu üzerindeki fikirleri olduğu gibi değil, kısaltılarak kaydedilmiştir. Konuşmasının so-

Savaş'ın yıldönümü dolayısıyla bir makâle istenildiği için yazdığı *Tahattur ve Tahassus*³², 23 Nisan'ın yıldönümü hakkında *Sene Beş*³³ ile, *Son Kâfilenin Düşündürdükleri*³⁴ adlı makâleleridir. *Bir Sene Evvel Bu Gündü*, *Bir Şâyia Münâsebetiyle*, *Şafak Söküyor*, *Son Didinmeler*, *Hüseyin Câhid Bey ve İntihâbât*, *Sâde Bir Bakışla*³⁵ adlı yazılarına ise, Yahya Kemal Enstitüsü'nün yayımladığı eserlerinde rastlamış değiliz. Basımı hazırlanmakta olan cilde, bu makâlelerini de katmak faydalı olacağı düşüncesindeyiz.

Hâkimiyet-i Milliye'de, Yahya Kemal'in, yukarıda sözünü ettiğimiz konferans, musâhabe ve makâlelerinden başka, hakkındaki ba'zı yazılar da gözümüze ilişti. *Bir Şiir* adlı yazıda, «İstanbul Dârü'l-Funûnu Edebiyât Müderrisi Yahya Kemal Bey'in Perşembe akşamı verilen müsâmerede, Baş Kumandan Paşa Hazretleri'nin teklifleriyle okudukları şiirler Ankara mu-

nunda, dinleyenlerin isteğine uyarak yirmi kadar şiirini okuduğunu da öğreniyoruz (**Yahya Kemal Bey'in Konferansı — «Yahya Kemal Bey bu konferansında vatan edebiyâtının yeni bir tarzı tahassüste tecellisinin luzûmundan bahsetmiştir», *Hâkimiyet-i Milliye*, yıl 4, nu. 755, 5 Mart, 1923.** Türk Ocağı'nda, Nizâm-ı Cedid'den içinde bulunulan o zamâna kadar, te'sirinde kaldığımız «yeni medeniyet» iddiâsına dayanan, çok uzun süren konuşmasının mühim kısımları olduğu gibi, geri kalanı kısaltılarak baş makâle sütûnunda yayımlanmıştır (**Geçen Yüzyirmi Senede Türklük'ün Yenileşmesi — 1., *Hâkimiyet-i Milliye*, yıl 4, nu. 1009, 2 Kânûnîsânî, 1340/1924; devâmı, nu. 1011; 4.1.1924.** Yine Ankara Türk Ocağı'nda, o sıralarda ölen Fransız fikir adamı ve romancısı Anatole France (1844-1924) hakkındaki konuşması için bk., **Türk Yurdu** mec., c. I, nu. 2, 16 Teşrinisânî, 1340/Kasım, 1924; metninin, gelecek sayılarda basılacağı yazılmıştır; fakat, böyle bir yazıyı görmüş değiliz.

32 **Eğil Dağlar**, İst., 1966, s. 304-7; alındığı gazetenin adı, basım tarihi **İçindekiler** bölümünde kaydedilmiştir (s. 331).

33 Aynı eser, s. 301-3, 330. Bu yazının başlığı, **Hâkimiyet-i Milliye**'de 23 Nisan değil, **Sene Beş**'tir; bunun sağındaki iki sütûnda Veled Çelebi'nin **Yirmiüç Nisan** başlıklı yazısı vardır.

34 Aynı eser, s. 308-11, 331.

35 Bu altı yazı, **Hâkimiyet-i Milliye**'nin baş yazı sütûnunda basılmıştır; sırasıyla bk., yıl 4, nu. 902, 1288, 1292, 1294, 1298, 1306; 31 Ağustos, 1923; 3, 8, 10, 15, 24 Kânûmevvel (Aralık), 1924.

hitimizde pek derin te'sirler yapmıştır. Bu şiirler arasında gerek vatani, gerek hissi parçalar vardı. Bunlardan biri, ma'rûf *Akıncı* manzûmesidir ki, Hâlîde Hanımefendi cebhede dâimâ yâd ve tezkâr etmiş ve kahraman suvâriлерimizin en âteşin muhârebelerde âdetâ vird-i zebânı olmuştur. *Akıncı* manzûmesinin, *Suvârî Marşı* olarak bestelenmesi de mutasavverdir» cümlelerinden sonra, bu şiirin tam metni basılmıştır³⁶. Sözü geçen mûsâmere, «Büyük Konser — Kıymetli mûsîkî-şinâsımız Neş'et Bey tarafından fevka'l-âde bir konser verilecektir» başlığıyla bildirilen, Himâye-i Etfâl yararına verilen konser olsa gerektir³⁷. *Bir Şiir* başlıklı bu yazıdan, Mustafa Kemal'in isteği üzerine Yahya Kemal'in okuduğu şiirlerinin Ankara'da çok beğenildiğini, İstiklâl Savaşı sırasında, cebhede Hâlîde Edib'in her zaman andığı, kahraman suvâriлерimizin dilinden düşürmediği *Akıncı* şiirinin *Suvârî Marşı* olarak bestelenmesinin tasarruflandığını da öğrenmiş oluyoruz. *Hâkimiyet-i Milliye*, yeni meb'uslarla yapılan röportaj dizisi yayımlamağa karar vermiş, bunların ilki olarak *Yeni Meb'uslarımız — I. Urfa Meb'usu Yahya Kemal Bey* başlıklı mülâkat neşredilmiştir³⁸. Bu konuşma sırasında, şâirimizin, T. B. M. Meclisi'nde hangi sâhalarda çalışacağı, Maârif siyâseti, Hükûmet Merkezi'nin İstanbul, veyâ başka yere nakli, mûskirâtın men'i, halkın en büyük ihtiyaçlarının neler olduğu hakkındaki sorulara verdiği karşılıklar çok akla uygun düşmektedir. Günümüze kadar yayımlanan eserleri arasında bulunmayan bu mülâkat, onun fikir hayâtının ba'zı yönlerini aydınlattığı için neşredilmeğe elverişli kıymette olduğunu da söyleyebiliriz.

Ankara — 20 Mayıs, 1976

36 Yıl 3, nu. 653, 6.XI.1922/1338.

37 Aynı gzt., nu. 649, 1.XI.1922/1338.

38 Yıl 4, nu. 879, 3 Ağustos, 1923/1339.

ÇAĞDAŞ TÜRKÇE ÜZERİNE

PROF. TAHSİN BANGUOĞLU'NUN 7 MART 1976 GÜNÜ
YAPTIĞI TELEVİZYON KONUŞMASI

Soru: Sayın Hocam, sohbetimizin **Çağdaş Türkçe** konusu üzerinde olmasını istediniz. Bu yeni bir terimdir. Bununla neyi anlatmak istediğinizi açıklar mısınız?

Banguoğlu: Evet, ilkin bu sorunuza cevap vereyim. Fakat sohbetimiz ilmi bir konu üzerine olacak ve biraz kuru kalacak. Mâdem ki dil bahsinde konuşacağız, isterseniz bir türkçe hocası olarak ilkin ben size bir sataşma yapayım.

Şimdi siz bize, güzel türkçe adlar veriyorsunuz. Bana **konusmacı** diyorsunuz. Dinleyen vatandaşlara da **dinleyici** diyorsunuz. Biz bundan memnûnuz. Ama niçin kendinize bir takım yabancı isimler verirsiniz? **spiker** gibi, **prodüktör** gibi. Bunları da türkçeye çevirseniz olmaz mı?

— Olur Hocam.

— Meselâ **spiker söyleyici**, **prodüktör üretici**. Baştan söyleyeyim ki ben güzel türkçe kelimelerin dostuyum. Şimdi gelelim sorunuza. Bu **Çağdaş Türkçe** deyimini ben dil târihimizin bir bölümü için yerinde buluyorum. Dil de, iç yapısı yönünden, medeniyet târihine paralel olarak gelişir. Gerçi biz dış yapısı bakımından dilimizi başka türlü sınıflayoruz: **Eski Türkçe**, **Orta**

Türkçe, Yeni Türkçe... Ama bu, seslerin değişmesine, kelimelerin yapısına göredir.

Oysa dilin iç yapısı başka bir âlemdir. O bir kavramlar ve düşünceler dünyasıdır. İlkin orada meydana gelen değişiklikler ve yenilikler dile dökülür; konuşma olur. Bu sebeple, büyük medeniyet hamleleri onları yapan ve onlara katılan milletlerin dillerinde değişmeler ve gelişmeler yaratır. Önce Doğu'da **İslâmiyet**, büyük bir medeniyet patlaması olmuş ve müslüman milletlerin dillerinde esaslı değişmelere yol açmıştır. Sonra Batı'da **Rönesans**, yeni bir medeniyet hamlesi olmuş ve Avrupa dillerinde büyük gelişme yaratmıştır. Biz bu iki medeniyet hamlesine de katıldığımız için, bizim dilimizde her ikisinin etkileri vardır.

Bizim, Batı medeniyetine katılmamız ikiyüz yıl kadar gecikmiştir. Sebebi, biz o yüzyıllarda Batı ile şiddetli bir kavga içindeydik. Sonra kapı aralanınca oradan yeni kavramlar, yeni düşünceler, yağmur gibi bizim de hayâtımıza ve dilimize geldi. Bir tercümeler devri başladı. En çok fransızcadan. İşte bununla Çağdaş Türkçe doğmuş oldu. Biz bunun adına **garplılaşmak, batılılaşmak, avrupalılaşmak** diyoruz ya, ben bu sözleri beğenmem. İşin aslı **çağdaş** olmaktır. Yâni yeni dünyâ medeniyetiyle at başı berâber gitmektir. Ziya Gökalp buna «**muâsırlaşmak**» demiş, doğrudur. Atatürk'e sormuşlar; «**adam olmaktır**» demiş. Benim sekiz on yıl ömrüm Avrupa'da geçti. Ama avrupalılaşmadım.

Bu Çağdaş Türkçe'nin ilk devresine biz Yeni Osmanlıca diyoruz. Çünkü söz konusu olan yazı dilidir. İlim, teknoloji, edebiyat, gazetecilik yazı diliyle geliyor. O zamânın yazı dili ise konuşma dilinden ayrılmış ve kelime hazînesi yabancılaşmış olan osmanlıcadır. İşte Çağdaş Türkçe'yi ilk kuranlar, Şinâsi'ler, Nâmık Kemâl'ler, ilimde İshak Hoca, Mazhar Paşa, Cevdet Paşa, Şemsettin Sâmî gibi adamlar, Batı'dan gelen yeni kavramları karşılamak için hep arapçaya biraz da farsçaya başvurmuşlardır. Öyle ki âdetâ fransızcadan (aslında yunanca ve lâtinceden) arapçaya tercüme bir terimler sistemi meydana getirmişlerdir. Ama yazı dilinin söz diziminde ve üslûbunda da değişiklikler olmuş.

Bildiğiniz gibi medresede öğretim dili arapçadır; bu sefer mekteplerde osmanlıca olmuş. Hülâsa bir kaç kuşak içinde osmanlıca yeni ve kudretli bir yazı dili hâline gelmiştir. Fakat bu, onu öğrenenler için böyle. Sıradan halkın okuduğu ve anladığı bir dil değildir. Meselâ benim çocukluğumdan hatırımda kalan bir kaç havâdis başlığı:

«Bârân-ı rahmet-resân» = Bereketli Yağmurlar

«Şiddet-i sermâ» = Şiddetli Soğuklar

«İnhirâf-ı mizâc-i Hümâyûn» = Pâdişâhın Rahatsızlığı

Demek ki bu dil bu hâliyle, yirminci yüzyılın gerektirdiği bir millet dili olamazdı.

— Ama Hocam, bu osmanlıcaı kötülüyorlar. Demek ki bu, zamânın icâbı böyle olmuş.

— Evet. Başka türlü olamazdı. Çünkü temel yazı dili buydu.

Bizim Çağdaş Türkçe dediğimiz yazı dilinin ikinci devresi türkçülerle başlar. Ziya Gökalp ve arkadaşları derler ki, «böyle bir yazı dili olmaz. Biz konuştuğumuz gibi yazacağız». Ama onlara bunu söyleten günün siyâsî şartlarıdır. Yoksa bu fikir daha önce Ahmed Vefik Paşa, Şemsettin Sâmî ve arkadaşlarında da vardı. Fakat onlar yürütemediler.

Şimdi meşrûtiyet, hürriyet ilân edilmişti. Türk olmayan bütün unsurlar milliyetçi kesilmişler, istiklâl peşine düşmüşlerdi. Türk'ün artık ben de varım demek zamânı gelmişti. İşte bu arada doğan Türk milliyetçiliği ilk defâ dil alanında kendini gösterdi. Diyebiliriz ki Çağdaş Türkçe bu davranışla âdetâ gömlek değiştirdi. Yazı dilindeki bütün lüzumsuz arapça ve farsça kelimeleri ve o dillerin gramer kurallarını silkip attı. Önce edebiyat ve gazete dilinde.

Ziya Gökalp yeni türkçenin esaslarını belirtmiştir. Ama zamanla bunların yetersizliği de ortaya çıkmıştır. O, der ki: «Yeni Türkçe'nin esâsı İstanbul Türkçesi olmalı ve aydınların konuştuğu türkçe olmalı.» Evet ama, o zaman aydınların konuştuğu türkçe eski yazı dilinin çok etkisinde kalmış bir türkçe idi. Onu da halk pek anlamıyordu. Halk buna istillâhi konuşma derdi. Meselâ «müdür bey, kâtime bir şey söyledi, ama anlayamadım. İstillâhi konuşuyorlar.» Demek ki bu konuşma

dilinin de daha çok halka yaklaşması gerekiyordu. Türkçüler terimler üzerinde de kesin bir karâra varamamışlardı. «Arapça terimler kalsın, biraz lâtineden alır, biraz da türkçe yapabiliriz» şeklinde bir orta yol gösteriyorlardı.

Cumhûriyet'ten sonra liselerde arapça ve farsça öğretimi kaldırıldı (1926). Arap harfleri yerine lâtin harfleri kabul edildi (1928). Bunlar Doğu kültürüyle aramızdaki köprüleri atmak demekti. Bu, bir yandan târihî, millî değerlerin kaybına mâl-oluyordu. Fakat inkılâpçılar, bunu göze almış görünüyorlardı.

Şimdi, bu yeni durumda türkçülerden daha ileri bir sâdeleşmeye doğru gidiş başladı. Bu akım bir yandan devlet diline de girdi.

Yeni Türkçe 1910-1932 yılları arasında gelişti ve yazı dili ana yatağına oturmuş oldu. Bence dil târihimizin en mühim devresi budur.

Atatürk'ün dil işlerini ele alması bir üçüncü devre sayılabilir. Onun, yaptığı bâzı aşırı denemeler bir yana, dediği şudur: «Ben yabancı dillerin desteğine muhtaç olmayan müstakil bir türkçe isterim». Onun dil merâkını, kudretli bir devlet reîsinin teşvikleri ölçüsünde görmek lâzımdır. Ama bu hareket, türkçülerden farklı olarak iki yeni fikir getirmiştir. Birincisi, yazı dili daha ileri bir ölçüde millîleştirilebilir. İkincisi, ilim terimleri de türkçeden yapılmalıdır. Atatürk'ten bize kalan, bu fikirlerdir.

Birinci hedefe götürecek çalışmalara girilmiştir. Eski metinlerden taramalar ve Anadolu ağızlarından derlemeler yapılmıştır. İlk ve orta öğretim derecesinde terim yapma işine de onun sağlığında başlanmıştır.

Soru: Atatürk'ün ölümünden sonra dil mes'elesi nasıl oldu?

Banguoğlu: Atatürk'ten sonra kapalı rejim devam etti ve dil dâvâsı da siyâsî bir renk aldı. Başlanmış müspet işlere ilmi bir düzen verilemedi. Fakat **uydurmacılık** tarafı sürdü. Meşrûtiyetten beri bir de **tasfiyecilik** akımı vardı, devam ediyordu. Bunlar dil meraklılarının hastalıklarıdır.

Soru: Uydurmacılıktan ne kastediyorsunuz?

Banguoğlu: Ha, işte burada günümüzün dil mes'elelerine

girmiş oluyoruz. Ayrı ve geniş bir konudur. Siz, bir gün bana gelin de, berâber bir çay içelim. Bunu size etraflıca anlatayım. Ama kısaca bu bahse girebiliriz. Dilin yapısına ve zevkine aykırı olan yeni kelimelere biz **uydurma** diyoruz.

Soru: Siz bana ana dili duygusundan bahsetmiştiniz. O nedir?

Banguoğlu: Ha, tamam. Bir kelimenin uydurma olup olmadığını anadili türkçe olan herkes farkedebilir. Çünkü uydurma kelime size aykırı gelir, kulağınızı tırmalar. Ama neden uydurmaz, bunu öğrenmek isterseniz, kitaplarımda vardır, oradan okursunuz.

Uydurmacılık şudur: Kelime türkçe olacak, ama türkçeye benzemeyecek. Meselâ fransızcadan bir kavram gelmiş, **fonction**. Ziya Gökalp buna arapçadan bir karşılık bulmuş; **ufûle**. Pek sevimsiz bir kelimedir. Bunun yerine uydurmacı **işlev** diyor. Hâlbuki bu kelimenin türkçede yapıya uygun şekli **işleyiştir**. **Kalkınma, işletme, dayanışma** gibi kelimeler de yenidir ama uydurma değildirler. Onları yadırgamazsınız. Dilin yapısına uygun bir yeni kelimenin siz hattâ yeni olduğunu bile hissetmezsiniz. Dilimize yatkın gelir. Sonra doğru kelime işlektir, doğurgandır. Uydurma kelime ise kısırdır, yabancı kelime hükümdedir.

Bir de **tasfiyecilik** vardır. Tasfiyecilik dildeki her yabancı kelimeye düşman olmaktır. Meselâ şu **masa** türkçe değildir. Tasfiyeci bu kelimeye düşmandır. Türkçeleşmiş, halka mâl olmuş kelimelere de karşılık arar. Meselâ **şart** kelimesini bilmeyen Türk yoktur. O kalkar buna **koşul** diye karşılık yaratmak ister. Çok defâ da uydurmaya kaçar. Bu koşul uydurmadır, türkçenin kelime yapısına uygun değildir. Demek ki burada iki hastalık var. Hem uydurmadır, hem de lüzumsuzdur. «Peki bugünkü dili beğenmiyor musun Hoca?» diyeceksiniz. Aslında beğeniyorum. Bizim yazı dilimiz ortaklaşa Türk zekâsının yapıcılığı ile kendi yatağında ilerliyor ve zenginleşiyor. Yeni dili biz milletçe, halkça yapıyoruz, uydurmacılar değil.

Ben türkçenin yakın bir gelecekte, meselâ XXI. yüzyıl içinde büyük dünyâ dillerinden biri olacağına inanıyorum.

VUSLAT

İlhan Ayverdi'ye

Mürg-i can teşne ebed mülküne, tenmiş kafesi
Uçabilsin diye Azrâil alır son nefesi

Çırpınır ten kanad açmışsa gönül rûh iline
Dökülür tûy tûy olup, câme-i hicrân, eline

Bir terennüm açılır «Hû» ile dilden gönüle
Dil susar söylenir artık «O» gönülden gönüle

Vech-i Dildâr'a açılmış mütehayyir gözler
Kapanırken sevilen yüzlere eller titrer

Yükselir göklere, eller tutunur rehberine
Cennetin ufkuna düşmüş, gider a'lâ yerine

Melekût seyrine çıkmış iki şeydâ durmaz
Biri dönmez, biri dönmüşse de, ferdâ, durmaz

Vuslatın zevkini yaşlarla mı tatmış gözler
Ki perişan bakışır kendi visâlin özler

Dökülen yaşlara binlerce tehassür katılır
Can tüter ruh gibi her hâtıra, kalblerde kalır

Ölmeden ölmeyi bilmişse gönül yâr iledir
Gidenin her biri hasret bırakır, nâr iledir

21, 30 Kasım
1, 2, 7, 13 Aralık 1975
İstanbul

Mustafa Tahralı

Ahmed Hâşim'e Dâ'ir Ba'zı Vesîkalar

Prof. Dr. M. Kaya BİLGEGİL

4 Hazîran Ahmed Hâşim'in ölüm yıldönümüdür. Şâir'e isnâd edilen bir terceme¹ onunla ilgili notları yeniden gözden geçirmeme yol açtı: Bunlar umûmiyetle Hâşim'in me'mûriyet hayâtına dâir resmî vesîkalardan meydana geliyor. Millî Eğitim Bakanlığı Arşivinde mahfûz D/6490 numaralı dosyadan çıkarılmıştır. Hayâtı ile ilgili hâdiseler için, — eksik de olsa — bir kronoloji elde edilmesini sağlayacaktır.

Ahmed Hâşim, 1304 Hicrî, 1303 Rûmî yılında Bağdad'da doğmuştur. Babası, Fizan Mutasarrıflığı'ndan müsta'fî, Bağdad eşrâfından Alûsî-zâde Arif Hikmet Bey'dir. **Ulûm-ı ibtidâiyyeyi Bağdad'da ikmâl ile Dersa'âdet'e gelüp bir sene Nümûne-i Terakkî Mektebi'ne devâm ve bi'l-âhare Mekteb-i Sultânî'ye dühûl ve 323 senesinde şehâdetnâme istihsâl etmiştir.**

Bugünkü Galatasaray Lisesi'nde Şâir'in talebelik yıllarına âit defteri inceledik. Türkçe derslerle ilgili notları ihtivâ eden kayıtları bulamadık; Mekteb'in muhterem müdürü Muzaffer Kuşuloğlu bunların yangında zâyî olduğunu bildiriyor.

Hâşim'in Galatasaray'daki kayıt numarası, 484 tür. 1906-1907 ders yılı Haziran döneminde **Baccalauréat** imtihanla-

1 Bundan başka bir yazıda sözedilecektir.

rına girmiştir. Bîlâhare Hâlid Ziyâ Uşaklıgil'e, Fransa'daki edebî yeniliklere dâir bilgiler verecek olan Ahmed Hâşim; bu imtihanlarda edebiyattan hem yazılıda, hem sözlüde "orta" numara almıştır.

Kayıtlar gösteriyor ki, Şâir'in talebelik yıllarında, **edebiyat**, **fizik-kimya-tabiiye** ve **matematikten** yazılı imtihan yapılmaktadır. Hâşim'i yazılı imtihan eden "mümeyyiz hey'eti" **Sarret**, **Blanchong** ve **Perrara**'dan teşekkül etmektedir. Bu imtihanlarda aldığı numaralar şöyledir:

Littérature:	6
Science:	8
Mathématique:	3
Total:	17

Şâir, sözlü imtihânı, **Blanchong**, **Sarret**, **D. Rif'at Bey**, **Serrard**, **Chusel** ve **Mognars**'ın huzûrunda vermiştir. Bunlarda derecesinin yükseldiğini görüyoruz:

Algèbre-Trigonométrie:	8
Géologie:	8
Cosmographie:	5
Phisique:	8
Chimie:	8
Histoire Naturelle:	8
Hygiène:	8
Littérature:	5
Philosophie:	6
Histoire:	10
Geographie:	9
Total:	82

Ahmed Hâşim, Mekteb-i Sultânî'yi bitirdikten sonra Reji İdâresi'nde vazife almıştır. Bir maâş mes'elesinden dolayı Ma'ârif-i Umûmiyye Nezâreti'nden Mâliye Nezâreti'ne yazılan tezkirenin 14 Ağustos 1330 târihli ekinde, Şâir'in bu teşkilâtta hizmetlerinin çeşidi ve karşılığı olan maâş yer almaktadır:

Bidâyeten dört yüz kuruş maâşla Reji İdâre-i Umûmiyyesi Muhâsebe Kalemî'ne kabûl ve bi'l-âhare Sicil Kalemî Muhâbe-

rât-ı Fransaviyye kısmına nakl ve her sene maâşına yüz kuruş zam icrâ olunduğu ve hîn-i isti'fâsında maâşı yedi yüz kuruştan ibâret bulunduğ u terceme-i hâlinde ifâde kılınmıştır. Bu cüm-
lenin Reji İdâresi'ndeki ilk ve son maâşlarına dâ'ir kayıtların-
dan, Hâşim'in daha mektebi bitirdiği yıl bu teşkilâta girdiği
hükmüne varabiliriz.

Bundan sonra Şâir'in İzmir Sultânîsi'ndeki hizmeti başla-
yacaktır. Yukarıda sözü edilen tezkire zeylinde bu husus da, şu
satırlarla hülâsa edilmektedir:

18 Teşrîn-i evvel sene 326 târihli Emir-nâme-i Nezâret-pe-
nâhî ile İzmir Mekteb-i Sultânîsi'nin bin beş yüz kuruş maâşlı
Fransızca mu'allimliğine ta'yîn edilüp 7 Teşrîn-i sâni sene 327
târihine kadar üç yüz kuruş maâşla humsu ve 1 Kânûn-i evvel
328 târihinden 31 Mayıs sene 329 târihine kadar yedi yüz elli
kuruş maâşla nısf i'tibâriyle Mekteb-i mezbûr Edebiyyat ve
1 Eylûl 329 târihinden şehr-i mezkûr gâyesine kadar beş yüz
kuruş maâşla devre-i ulâ Fransızca mu'allimliğine vekâletler-
de bulunmuş ve Mâliye Nezâreti Kalem-i Mahsus Mütercimli-
ği'ne mebni 18 Kânûn-ı sâni sene 329 târihinden Kânûn-i sâni
sene 329 gâyesine kadar vekâleten ifâ-yı vazîfe eylemiştir.

Yukarıya muhtelif kısımları iktibâs edilen bu hâl tercemesi
hülâsas ı şöyle bitiyor:

Terceme-i hâl verakası Tedrîsât-i Tâliye Müdürriyyeti ta-
rafından tasdik olunmuştur.

Sâlifü'l-beyân hıdemâtında keyfiyyet-i ta'yîn ve müddet-i
me'mûriyyetiyle mikdâr-ı maâş ı idâre kuyûdundan ve İzmir
Ma'ârif Müdürriyyeti'nden mürsel iki kıt'a müddet-i hıdmet
cedvelinden anlaşılmış ve evrâk-ı mezkûre ile şehâdet-nâme ve
tezkire-i Osmaniyye sûret-i musaddakaları ve Reji İdâre-i Umû-
miyyesi me'mûriyyetleri'nde bulunduğ una dâ'ir Müdürriyyet-i
Umûmiyye'den mu'tî bir kıt'a tasdik-nâme asıl terceme-i hâl
varakasına rabten idârece mahfûz bulunmuştur. Fî 14 Ağustos
sene 330.

Bu hâl tercemesi hülâsas ının yazılması sebebine biraz son-
ra döneceğ iz. Şimdi Hâşim'in Mâliye'ye geçişi ile ilgili kayıtlar
üzerinde durabiliriz.

Ahmed Hâşim, 18 Kânûn-i sâni 1329 da Mâliye Nezâreti Kalem-i Mahsûs Mütercimliği'ne inhâ edilmiştir. Bu târih, İzmir'deki vazifesi için son sayılarak o günden itibâren sözü geçen şehir İdâdisi'ndeki hocalığını vekâleten yürütmüştür. Şâir'in inhâsıyla ilgili tahrîratla Nâzır mücibini taşıyan yazının metni şöyledir:

Mâliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Hülâsa

Aded

323

Kalem-i Mahsûs Mütercimliği'ne bi'l-müsâbâka intihâb edilmiş olan Rafael Amato Efendi İzmir'de ihtiyâr-ı ikâmet edeceğinden bahsile i'tizâr eylemiş olmağla iktidar ve ehliyeti bulunduğu anlaşılan İzmir Mekteb-i Sultânisi Fransızca Mu'allimi Ahmed Hâşim Bey'in Dîvân-ı Muhâsebât'a nakl-i me'mûriyyet eden İstatistik Kalem-i me'murlarından Mü'eyyed Bey'den münhal bin kuruş maâşla mezkûr mütercimliğe ta'yini menût-ı re'y-i âli-i Nezâret-penâhileridir Ol babda emr ü ferman hazret-i men-lehül-emrindir. Fî 18 Kânûn-i sâni sene 329.

Resmî Mühür

Müdür Vekîli

İmzâ

Mücibince Fî 19

Maâşının mikdârı da beyân olarak telgraf.

Ber-mücib-i emr-i Nezâret-penâhî Hâşim Bey'e telgraf çekilmiş olduğundan Me'mûriyn Müdürriyyeti'ne takdim kılınır. Fî 19 Kânûn-i sâni 1329.

Resmî Mühür

Müdür Vekîli

İmzâ

Ma'âsât Kalem-i'ne Fî 19

5334

Şâir'in bu vazîfeye başlama târihi ile ilgili yazının metni şöyledir:

Mâliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

1184

334

Kalem-i Mahsûs Mütercimliği'ne ta'yîn buyurulduğu 19 Kânûn-i Sânî sene 329 târihli müzekkere ile bildirilen Ahmed Hâşim Bey'in Şehr-i hâl-i rûminin üçüncü pazartesi günü vazife-i me'mûriyetine mübâşeret etdiğinin beyânıyla işbu müzekkere Me'mûriyn Müdürriyyeti'ne i'tâ kılındı. Fî 8 Şubat, sene 329.

Haşmet
Resmî Mühür
Müdür Vekîli
İmzâ

Bu dâ'ireye âit bir kayıt, Ahmed Hâşim'in 24 Hazîran 1330 da maâş terfiine uğradığını gösteriyor:

Mûmâileyhin maâşı 24 Hazîran 330 sene târihinde iki yüz kuruş zammıyla iki bin iki yüz kuruşa iblâğ edildiği Me'mûrîn Müdürriyyeti'nin tasvîb-i âlî-i Nezâret-penâhiye iktirân eden 24 Hazîran sene 330 tezkeresinden anlaşılmıştır.

Hâşim, bu târihten çok kısa bir zaman sonra askere alınır. Bu hususla ilgili yazı şöyledir:

Mâliye Nezâreti
Me'mûrîn Müdürriyyeti
..... Kalemî

440 Umûmî

2 Husûsî

Kalem-i Mahsus
Müdürriyyetine

Evrâk-ı Umûmiyye Kalemî'nde hıdmet-i maksûra ile askere alınmış kimse yoktur.

Kalem-i Mahsûs Mütercimi Ahmed Hâşim Bey'in Devâm Defteri'nin 13 Ağustos sene 1330 yevmiyesinde ta'lim etmek üzere Harbiye Mektebi'nde bulunduğuna dâ'ir mevcûd olan işârete göre târih-i mezkûrdan i'tibâren hıdmet-i askeriyyeye girmiş olduğu anlaşılmış olup aklâm-ı sâ'irede bu sûretle silâh altına da'vet edilmiş hıdmet-i maksûre erbâbı bulunmadığı beyâniyle işbu müzekkere i'âde kılındı Fî 13 Şubat, sene 1334.

Haşmet

Başka bir kâğıtta da bu hususla ilgili olarak şu satırlar yer alıyor:

Mûmâileyh hıdmet-i maksûraya tâbi' olarak 13 Ağustos sene 330 târihinde taht-ı silâha alındığı Me'mûrin Müdürriyyeti'nin ol babdaki müzekkeresi zîrine Kalem-i Mahsûs Müdürriyyeti'ne yazılan 13 Şubat sene 334/1918 târihli derkenarda görülmüş olmağla tezyîl olundu.

Şâir'in ölümünden sonra Maârif Vekâleti'nden Millî Müdâfaa Vekâleti'ne gönderilen bir yazının cevâbı, bu askerlik hizmetine dâ'ir tamamlayıcı bilgiler vermektedir. Şimdi sözü geçen yazı ile ekine göz atalım: (Metinler, yeni türk harfleriyledir)

T. C.

M. M. V.

Zat İşleri Dâiresi

S. 10. Ve Ih. Z.

Sayı: 5857. K. III

Ankara

11/2. Teş. / 933

Öz: Ahmed Hâşim Ef. nin askerlik safâhatının gönderildiği.

Maârif Vekâletine

Leffi

1

26 - I. Teşrin - 933 Târih ve 72418 numaralı tezkere cevâbıdır:

(1391) kayıt numaralı İhtiyat Topcu Mülâzım olan Ahmed Hâşim Efendi'nin askerlik safâhatinin ilişik olarak gönderildiğini arz eylerim efendim. B.L.

N.

Millî Müdâfaa Vekili

(İmzâ)

Recâî (?)

Ekteki yazının metni şöyledir:

T. C.

M. M. V.

Zat İşleri Dâiresi

Ş.

Sayı :

303 doğumlu ve (1391) kayıt numaralı ihtiyat Topcu Mülâzım Bağdatlı Ârif Hikmet oğlu Ahmed Hâşim Ef. nin askerlik safâhatıdır.

1 — Büyük Harpte 27 - Temmuz - 330 târihinde tâlimgâha girmiş, 9 - 1. Teşrin - 330 târihinde ihtiyat zâbit namzetliğiyle neş'et ederek 30 - I. Teşrin - 331 târihinde ihtiyat zâbit vekilliğine, 20 - Mayıs - 333 târihinde ihtiyat mülâzımlığına terfi etmiş, 29 - I. Kânûn - 334 târihinde terhis edilmiştir.

2 — İstiklâl Harbi'ne iştirak etmemiştir.

Dosyası gibidir

(Resmî Mühür)

(İmzâ)

Hâşim, henüz terhis muâmelesi tamamlanmadan İâşe Nezâreti'nde yeni bir vazîfeye başlamış görünüyor. Bu husûsa dâ'ir bilgi; sûreti aşağıda çıkartılan cedvelde yer almaktadır:

İâşe Nezâreti Kalem-i Mahsûs Müdürriyyeti
Me'mûrîn ve Sicil Şubesi

Nev'i Vukuât: Bulunduğu Me'mûriyetler		İsim ve Mahlâsı	Pederinin ismi	Sicil nu.	Vesikanın		
Bulunduğu me'mûriyet	Mikdar-ı maaş	Ahmed Hâşim Bey			Cinsi	nu.	Târih
Mâliye Nezâreti me'murlarından	Üç bin kuruş ma'aşla İâşe Nezâreti Müfet- tişliğine ta'yin kılınmıştır.				Mucib	64	19 Teşrîn-i Sânî S. 334
ve sâbık mülga İâşe Müfettişliği					Hey'et-i Teftişîyye Müdürlüğüne		
Müfettiş	3000	21 Teşrîn-i Sâni sene 334 te va- zîfeye mübaş- ret eylemiştir. Fî 6 Şubat 335 (İmzâlar)				72	23 Teşrîn-i Sânî S. 334

AHMED HÂŞİM'E DÂİR BA'Zİ VESİKALAR

Şimdi sicil hülâsasına bakabiliriz:

Vazifeleri	Emekli Kes. Olan	Kes. Barem	Esas Kes. göre	Hizmete Fiilen Başladığı Târih	Hizmetindeki Değişiklik, Ayrılışı Târih	Sebebi
İzmir Sultânisi Fr. Muallimi		1500		7.11.1326	18.1.1329	Tahvilen
» » »		750		19.1.1329	30.1.1329	Vek. ifâ et.
Mâliye Nezâreti Kalem mahsûsî mütercimliği		1000		3.2.1329	24.6.1330	Zam
» » »		1200		24.6.1330	19.11.1334	Nakil ve zam
İâşe Nezâreti Müf.		3000		21.11.1334	1.9.1335	Nakil
İâşe Heyet-i Tef-tiş Müdüriyeti Müf.		3000		17.9.1335	27.12.1335	Nakil
İlâve: Sanâyi-i Nefise Mek. Âlisi Mitoloji Muallimi		1000		18.12.1335	30.10.1337	
Düyun Umûmiye İdâre Mrk. Müsevvitliği		1750		1.12.1338	30.5.1340	
Sanâyi-i Nefise Akademi Muallimliği		1500		1.12.1926	31.5.1927	Zam
Güzel San'atlar Akademi Muallimliği		4500		1.6.1927	4.6.1933	Vefâtından
İlâve: Mülkiye Mektebi Fr. Muallimliği		4000		29.10.1927	14.1.1929	Zam
» » »		5000		14.1.1929	31.8.1929	Ders. saat; A
» » »		4000		1.9.1929	4.6.1933	Vefâtından

Not. 1.7.1330 târihinden itibâren 26.40 kuruş maâş tahsis edilmiştir.

Hâşim'in Anadolu Demiryolları'ndaki hizmetine dâir resmî bir vesîkaya rastlayamadık.

Maârif Vekâleti'nin belirli zamanlarda hazırladığı hizmet cedvellerinde Güzel San'atlar Akademisi ve Mülkiye Mektebi'ndeki hizmetleri devam etmektedir.

Şâir'in 1928'den beri rahatsız olduğu bilinmektedir: 1932 yılında çeşitli böbrek hastalıklarıyla kalp iltihâbından dolayı Erenköyü Sanatoryumu'nda üç ay tedâvî görmüştür. Hastahâne, tedâvinin tamamlanması için Hâşim'in Frankfurt'a gönderilmesini teklîf eder. Bu hususla ilgili raporun metni şöyledir:

Kadıköyü'nde Bahâriye Caddesi'nde Belvü Apartmanı'nda 1 numaralı dâirede ikâmet eden Mülkiye Mektebi muallimlerinden Ahmed Hâşim Bey, münteşir glomerulonephrite ve ihtilâtı olan tâlî tesellüb-i kilve ve myocardite'den dolayı üç aydan beri taht-ı tedâvimizde olup yapılan müdâvât sâyesinde ahval-i sıhhiyesinde âşikâr bir salâh hâsıl olmuşsa da mutâd-ı tabîî hayâtına avdet ve vazîfesine devam edebilmesi için Almanya'da Frankfurt şehrinin bu hastalığa mahsûs bir klinik ve kür mahallinde daha üç aylık bir tedâvî ve istirahat devresi geçirmesi lâzım geldiğini mübeyyin rapordur.

Erenköy Sanatoryumu Tıp Fakültesi Serîriyât-ı Dâhiliyye

Baştabibi
(İmzâ)

Müderri Müâvini
8 / 10 / 32
Pul
İmzâ

8 / 10 / 932
Resmî Mühür
İmzâ

Bunu ta'kîp eden evrak şöyledir:

Türkiye Cumhûriyeti
Maârif Vekâleti
Yüksek ve Meslekî Tedrîsat U. M.

No: 43093

Ankara, 18-10-932

Derkenar:

Tedkik ve mütâlâalarının bildirilmesi ricâsiyle Teftiş Hey'eti Reisliği'ne.

Yüksek ve Meslekî Ted.
Umum Müdür Ve.
(İmzâ)

Tef. H. E/17/10/932

2495 Üç ay mezûniyet îtâsı merbut rapora nazaran muvâfık görülmüş olmakla takdim.

18.X.1932

Müfettiş

Dr. M. Celâl

Akabinde keyfiyet, vekile arzedilip müsâade alınıyor. Bununla ilgili yazı şöyledir:

Türkiye Cumhûriyeti

Maârif Vekâleti

Yüksek ve Meslekî Tedrîsat U. M.

No: 1453

Hülâsa

Ahmed Hâşim Bey'in mezûniyeti hak.

Ankara, 20/10/1932

Vekâlet Makâmına

Güzel San'atler Akademisi muallimlerinden Ahmed Hâşim Bey'in, rahatsızlığı hasebiyle gönderdiği istidâ ve rapor üzerine kendisine üç ay mezûniyet verilmesi Sıhhat Müfettişliği'nce muvâfık görülmüştür. Tasdikine müsâade buyurulmasını ricâ ederim efendim.

E 19/10/932

Yüksek ve Meslekî Ted.

Umum Müdür Ve.

(İmzâ)

Muvâfıktır

Z. I. M.

Birkaç ay sonra, Yüksek Tedrîsat Dâiresi, Hâşim'in sıhhatinin avdet etmediğini yazarak, izinli sayılması için Makam'dan bir "mûcib" daha isteyecektir. Bu tahrîrâtın metni şöyledir:

Türkiye Cumhûriyeti
Maârif Vekâleti
Yüksek ve Meslekî Tedrîsat Umum M.

Ankara, 1-2-933

Vekâlet Makâmına,

Güzel San'atlar Akademisi Bediyyat ve Mitoloji Muallimi Ahmed Hâşim Bey'e, hastalığı dolayısıyla ve Avrupa'da tedâvi edilmek üzere 3 ay mezûniyet verilmişti. Mûmâileyhin hastalığı henüz geçmemiş; iki ay daha mezûniyeti Sıhhat Müfettişliğimizce tensip edilmiştir. Muvâfık görüldüğü takdirde lâzım gelen muâmelenin icrâsı için işbu müzekkerenin Zat İşleri Müdirliğine havâle edilmesi...

Hâşim'in nüfus kaydı:

Kaydının ihrâcı recâsıyla Alemdar Nüfus M. ne 13-9-933

Burada bir resmî
mühür üzerinde
"Hulûsî" imzâsı
vardır.

Alemdar Nüfus Me'murluğu şunları yazmıştır:

Ölü

V Resmî Mühür
.. üzerinde imzâ

Sare. H.

51

—

4

77

Ha _____ ne

Alemdar, Kalçacı Hasan Kandilli Sokağı Ahmet B. bini
Alûsî-Zâde Arif. Hikmet B.

1304

1303

Bağdat

E
v
l
i

Kayda mutâbıktır: İâdeten takdim olunur ef.

14-9-933

Pul

Üzerinde

14-9-933

Resmî Mühür

(İmzâ)

Ahmed Hâşim'e dâir görebildiğimiz vesikalar bunlardan ibârettir. Bu sâyede, Şâir'in annesinin **Sârâ Hanım**, Güzin diye bilinen zevcesinin **Zarîfe Hanım** adını taşıdığını, sözlü ve yazılı bakalorya imtihanlarında aldığı notları, hizmetlerinin kronolojisini ve bu kronoloji içinde gelirinin geçirdiği seyri, hastalıklarının tıbbî adlarını ve safhalarını tesbît etmiş oluyoruz.

MEHMED ÂKİF'DEN MEKTUPLAR

M. Uğur DERMAN

10. Mektup:

Evlâdım, İki Gözüm Mâhir Bey,

Mektubunu aldım, âfiyetinden memnun oldum. Böyle ara sıra beni yoklayışın o kadar hoşuma gidiyor ki, tasavvur edemezsin.

Ali Şevki Hoca'yı¹ zâten hasta bırakmıştım; demek, bîçâre adam daha fenâlaştı. Evet, o benim en sevdiğim, en hürmet ettiğim âşinâlarımıdandır. Vaktiyle kendisinden çok ağabeylik, çok dostluk gördüm. Şu günlerinde o yâr-ı kadîme, velev nâçiz olsun, bir hizmet edemediğim için pek mahzûnum; pek mütehasirim. Sen benim tarafımdan kendini görür, hem iştiyaklarımı tebliğ eder, hem şu mektubumu verirsin, olmaz mı evlâdım?

Ferid Bey'in rahatsızlığı inşâallah tamâmiyle geçmiştir. Gördüğün zaman, tarafımdan ellerini öpüver.

İydiyye² dört satırlık bir kıt'adan ibâretti. Velînimete³ ilk arz-ı hulûsum olduğu için hoşla gitmiş bulunsa gerek. De-

1 Bosnalı Ali Şevki Efendi'yi Âkif merhum çok sever, sohbetinde bulunmaktan zevk almış. Ona karşı söylediği şu her dem tâze nükteyi rahmetli Mâhir Hoca'dan duymuştum: Âkif Bey, henüz Mısır'a gitmeden kızını evlendirdiği vakit, nikâh akdine Ali Şevki Efendi'yi de dâvet eder. Şevki Efendi, söz arasında, gelirken Vefâ Yokuşu'ndan çıktığını gecikme sebebi olarak anlatınca, Âkif Bey acı bir tebessümle: «Hangi Vefâ Yokuşu'ndan bahsediyorsun Hoca Efendi?» der, «Nesl-i hâzir (şimdiki nesil) o yokuşu çoktan düzeltti!»

2 İydiyye: Bayram vesilesiyle yazılan kaside.

3 Âkif Bey'e en sıkıntılı zamânında elini uzatan Abbas Halim Paşa kasedediliyor.

mek ki bundan böyle kandilleri, bayramları boş geçirmeye gelmeyecek. Kıt'a şöyleydi:

«Dört taraftan akın etmiş de, nasıl çepçevre,
Saracaklarsa yarın Kâbe'yi Huccâc-ı Kirâm.⁴
Öyle sarsın Paşa'mın ömrünü, Hak'tan dilerim,
Tutunup el ele yüzlerce mübârek bayram...»

O kadar hoş bir şey değil. Hattâ içindeki düşünüşün bile pek kendimin olduğuna kâni' değilim. Kadına, karnındaki çocuğu sormuşlar, «A kuzum, bekçiyi seven ben; bakkalı içeriye alan ben; kasab ile yatan ben; manavla sarmaş dolaş olan ben; komşunun Mehmed'le sabahlayan ben... Bu yumurcak hangisinden oldu, ne bileyim?» demiş. Biz de Türk'ten, Arap'tan, Acem'den Frenk'ten bir sürü şâirin eserlerini okuyoruz. (Şimdi değil ya, vaktiyle okumuştuk!). Ağzımızdan çıkan sözlerin, bunlardan birine âid olmadığını kim temin edecek?

Fuad Şemsi'yi, hakikat, benim de çok göreceğim geldi. Bu sene Paşa Hazretleriyle gelirse ne iyi olur! İnşâallah, Ona da haftaya, üç beş satırlık bir mektup yazacağım; kâfileye katılmanın yolunu göstereceğim.

Ali Rızâ Efendi ceddimizin mübârek ellerini öperim. İltifatnâmelerinin cevâb-ı şükranını iki hafta sonraya takdim edeceğim.

Birâderlerin hakkında mâlûmat verdiği için ayrıca teşekkür ederim. Allah cümlenizi muvaffak bi'l-hayr buyursun⁵, âmin. Dârü'l-Fünûn'a devam tasavvuru ne oldu?

Emin geçen sene Hilvan'da husûsî bir mektebe gidiyordu. Bu yıl Mısır'a gidecek. Terakkîsi gâyet yavaş, mâmâfih fenâ değil, Mahsus, ellerinizden öpüyor; kardeşi Fâhîr'e de selâm ediyor.

İhvân-i kirâmın hangisini görürsen, selâmımı tebliğden geri durmazsın değil mi?

Benim terceme de⁶ ağır ağır gidiyor. Bakalım bir kerre şu

4 Huccâc-ı Kirâm: Kerem sâhibi hacılar.

5 Muvaffak bi'l-hayr buyursun: Hayırla muvaffak kılsın.

6 Kur'ân-ı Kerim tercemesi.

müsvedde şekli hitam bulsun da, sonra ikinci okuyuş belki daha kolay olur. Ne olduysa bizim şâirliğe oldu. Korkuyorum: Arûz'u küstüreceğiz!

Edebî cereyanlar ne âlemde? Manzum, mensur güzel eser çıkıyor mu? Buna dâir de mâlûmat isterim. Bâkî kemâl-i iştiyâk ile gözlerini öperim, iki gözüm evlâdım Mâhir Bey. Birâderlerine de selâmımı söyleyiver. Sıyânet-i Mevlâ'ya emânet ol evlâdım.

20 Safer 346 / 18 Ağustos 342 - Perşembe 7

Mehmed Âkif

11. Mektup:

İki, Gözüm, Evlâdım, Mâhir'im,

Ne zamandır ki sana mektup yazmıyorum! Beni affedeceğini şundan bileyim ki, cevâbını geciktirme. Sevdiklerimi ara sıra yoklamak için terceme işine fâsıla vermek lâzım geliyor; bu ise, benim hesâbıma hiç de uygun gelmiyor. Sonra elim büsbütün soğuyacak; şimdiki kadar bile yazamayacağım.

İnsan ayıpladığı musîbete uğruyor: Sen o devri bilmezsin, Abdülhamid zamânında şâirler vardı, cûlûs, vilâdet günleriyle, Muharrem ayları meydana çıkarlardı. Kasîdelerini, târihlerini söyledikten sonra susar; oturlardı. Ben de şu bir sene-
dir, dört tebriknâmeden başka bir şey yazmadım, ki ikisini gördün; diğer ikisini de gelecek sefer istinsah eder, yollarım. Arasını bırakmak ne fenâ oluyor! Bir kıt'ayı nazmedinceye kadar adamın göbeği çatlıyor.

Nerdesin, ne âlemdesin? Hangi mektepte muallimsin? Kardeşlerin nasıl? Fâhir çalışmakta devam ediyor ya? Fuad Şemsî'yi gördüğün oluyor mu? Yine eski evde mi oturuyorsunuz? Hayri Bey'e, Ferid Bey'e, Ali Rızâ Efendi Hoca'ya rast geliyor musun? Daha tehhül etmedin mi? Sen böyle mücerred mi yaşayacaksın?

Yeni eserlerden neler var? Geçenlerde Mısır'a biri uğra-

mıştı, Fâruk Nâfiz'in hece vezninde pek güzel şiirleri çıktığını, bu çocuğun⁸ o vezne şimdiye kadar verilemeyen âhengi ilk defâ olarak verdiğini söylüyordu; öyle mi? Fransızca'yı nasıl ettin? Kimyâ büsbütün bırakıldı mı? Neler okuyorsun? Kimlerle düşüp kalkıyorsun?

Bu sene kışınız müdhişti, bahârınız da o nisbette latif mi? Biz üç beş gün kadar şiddetli sıcaklar gördük; Şimdi nisbetle iyi. Râif Efendi, Ziyâ Bey neredeler? Kuzum evlâdım, ben o «Döne döne...» manzûmesini kaybettim⁹. Bir çok aradım, bulamadım. Nekadar zahmetse de onu, bir de Muallim Nâcî merhûmun Parni'den terceme ettiği

«Tenhâ idî hâb-gehî dilberin işte,
Gizlendiği me'vâ o güzelliklerin işte,
Mümkün mi denilmek, meh-i tâbân gibi geçtin,
.....

Ey şî'r-i terim, eşkim ilê hem-cereyân ol,
Gönlümdeki nîrân-ı gamâ reşha-feşân ol...»

diye bir mersiye vardır. Zannederim, merhum Celâl'in «Osmanlı Edebiyâtı Nümûneleri»nde olacaktır, onu tek mil yaz da bana gönderiver, olmaz mı? ¹⁰

Kemâl-i iştîyâk ile gözlerini öper, seni sıyânet-i Hakk'a emânet ederim evlâdım, Mâhir'im. Emin, senin ellerini, kardeşi Fâhir'in gözlerini öpüyor. Allahaismarladık.

Cenâb-ı Hak bu İyd-i Adhâ'yı¹¹ bütün ümmet-i İslâmiye için kutlu eylesin, âmin.

23 Mayıs 344¹²

Mehmed Âkif

8 Merhum Fâruk Nâfiz Çamlıbel (1898-1973), o târihlerde, henüz pek genç bir şâirdir.

9 Bu şiirin tamâmı Ocak 1976 nüshamızda neşredilmiştir, (s. 41 - 42).

10 Mersiye, Mehmed Celâl Bey'in «Osmanlı Edebiyâtı Numûneleri» kitabında bulunmaktadır. Dörder beyitlik 4 kısım hâlinde, 16 beyittir.

11 İyd-i Adhâ: Kurban Bayramı.

12 23 Mayıs 1928.

KIBRIS ŞİİRLERİ :

DESTAN

Bu ses ne? Son şehide okunan Kur'ân'dır bu!
Bayraktar'dan akseden, ilâhî ezândır bu!
Girne, Lefke, Magosa; kurtarılan topraklar!..
Savaş değil bu, destân içinde destândır bu!

SANCAK

Kan değil bu; toprağı bayrak yapan al'dır bu!
Güneşin ışığını karartan hilâldir bu!
Kılıç kında durdukça hayat haramdır bize,
Mazlûmun alınacak öcü var; helâldir bu!

Kürşad

SOSYAL - GÜVENLİK

Doç. Dr. Turan YAZGAN

(Geçen sayıdan devam)

Fonlar : Diğer taraftan Türkiye, sosyal güvenliği, sosyal sigortalar esâsı üzerine binâ etmekle mecbûrî bir tasarruf müessesesi kurmuş olmaktadır. Bunu kabul etmek gerekir. Çünkü bugün dünyâda Sovyet blokunda olanlar da dâhil olmak üzere, bütün ülkeler, sosyal sigortayı, sosyal güvenlik için esas almışlardır. Bunun sebeplerinden birisi ve en önemlisi fon birikimine yol açması, mecbûrî bir tasarruf müessesesi olmasıdır. Bizde de sosyal sigortalar bu fonksiyonu ifâ edebilir. Ne var ki Türkiye sosyal güvenliğine dâhil olan sosyal sigortaların fonları maalesef Türkiye ekonomisine faydalı olacak tarzda işletilmemekte, kullanılmamaktadır. Bir misâl vermek gerekirse, Emekli Sandığı, Türkiye'nin bütün lüks otellerinin tek sâhibidir ama, her on bin liralık yatırımın Emekli Sandığı'na sağladığı gelir sâdece ve sâdece dört liradır; bu otellerden yararlananlar ise çoğunlukla zengin turistler veyâ hut da seviyeli turistler, Türkiye'nin kalbur üstü zenginleridir. Dolayısıyla Emekli Sandığı'nın tahsil ettiği pirimler, bu kanaldan buralara akmaktadır. 4/10.000 gibi bir nisbet Türkiye'de hiç bir yatırım için düşünülemeyecek son derece gülünçtür. Gerek Emekli Sandığı'nın, gerek Sosyal Sigortalar'ın bütün bütün yatırım gelirleri, toplam içinde zâten son derece küçük bir pay işgal eder. Gelirlerinin çok büyük bir kısmını, bunlar nakit olarak bankalara, devlet tahvillerine yatırır. Bu sigorta müesseseleri gelirlerinin %40 ını, kendi kânunlarına göre devlet tahvillerine yatırmak zorundadır. Fakat bütçe kânûnu çıkarken bu %40 ı kaldırır, dolayısıyla devlet %70 ini, %80 ini kendi hazînesine aktarır. Böyle bir imkân mevcut olduğu için dir ki, devletin yaptığı cârî harcamalar alabildiğine çoğala-

bilir. Eğer bu imkân olmasaydı, cârî harcamalar için, devletin başka gelir kaynakları araması icap ederdi ve bulamayacağı ölçüde bürokrasiyi genişletmeğe hiçbir zaman gidemezdi. Aksi hâlde enflasyonu yaratan devletin tâ kendisi olurdu.

Sosyal Güvenliğimiz ve Sanâyici ile Tüccar Diğer taraftan Türkiye’de gene Türk iktisâdî bünyesine uymayan ve arzı yerine talebi teşvik eden bir finansman bünyesini, başka bir açıdan da ele almak kâbildir. Bir işçi çalıştıran sanayici, ödediği ücretten başka, ertesi ayın sonuna kadar bir işçiye âit sigorta pirimini de Sosyal Sigorta’ya yatırmak zorundadır. Böylece ücretin dışında ve aşağı yukarı ücretin %16,5 u, tehlikeli iş yerleri için daha yüksek oranda bir meblâğı da ertesi ayın sonuna kadar Sosyal Sigorta’ya yatıracaktır. Buna karşılık diyelim ki bin işçi çalıştıran bir sanâyi işletmesi on milyon T.L. kâr etsin. Diğer taraftan sâdece beş işçi çalıştırarak on milyon T.L. kâr eden bir ticârî işletmenin bu tarz bir mükellefiyeti yoktur. Onun mükellefiyeti sene sonunda gösterdiği kazanç oranında sâdece sanâyiciyle eşit olarak, gelir vergisini vermektir. O hâlde burada ticâret teşvik edilmiş, sanâyi ise cezâlandırılmış olmaktadır. Bu cezânın yanında bir de sanâyicinin likit, yâni, nakit para ihtiyâcını arttırdığımızı düşünürsek bu da işletmeciliği son derece güçleştiren bir mes’ele olarak ele alınabilir.

Öteki taraftan Türkiye’de mevcut sosyal güvenlik sistemi, ödediği ivazlar bakımından da kendi iktisâdî şartlarımıza aykırı bir durum doğurmaktadır. Evvelâ tehlikeyi dikkatle almadan ivaz ödeyiş, tehlikeyi câzip hâle getirmekte ve insanları çalışma ve alın teriyle geçimlerini sağlama, hattâ mümkünse ölünceye kadar devam etme yerine derhâl, en kısa yoldan ve hiç yorulmadan devlet eliyle geçim temin etmek yoluna sürüklemektedir. Bunun yanında çalışanla çalışmayan arasında ödenen gelirler bakımından bir fark olmadığı için çalışmak «enâyilik», çalışmamak ise «açıkgözlük, hâline gelmektedir. Emekli olduğu zaman çalıştığından daha yüksek gelir elde edeceğini düşünen memur veyâ işçi dinamizmini kaybettiği gibi tasarrufa da riâyeti lüzumlu görmemektedir. Binâenaleyh sosyal güvenlik bizde tasarrufu baltalayan bir sistem olarak karşı-

mıza çıkmaktadır. Gerçekten, bugünkü hayat seviyemi emekli olduğum zaman hattâ daha yükseğiyle elde edeceksem evvelâ bir an evvel emekli olmak isterim, sonra da bugünden tasarruf etmek için hiç bir sebep aramamak durumunda kalırım. Türkiye'deki durum işte bu hâldedir.

Sosyal Güvenliğimiz ve Gelirin Yeniden Dağılımı Türk sosyal güvenliğinin diğer önemli tarafı da geliri tamâmiyle tersine, yeniden dağıtan müesseselerden ibâret oluşudur. Bilindiği gibi işveren pirimleri fiatlar yoluyla müstehlike aksettirmektedir. Memlekette müstehliğin 2/3 ü köylüdür, onların da büyük bir kısmı düşük gelir gurubuna dâhildir. Köylü aldığı her bir metre basma veya bir plâstik ayakkabı için de bu pirimi ödemektedir. Dolayısıyla Sosyal Sigortalar'a akan işveren pirimleri, aslında gelir durumlarını düşük kabul ettiğimiz köylülerden tahsil edilmektedir diyebiliriz. Buna karşılık köylülerin hiçbir sosyal güvenliği yoktur. Köylülere yönelmiş herhangi bir sosyal güvenlik müessesesi henüz mevcut değildir ve üstelik düşünüldüğü de yoktur. Diğer taraftan, memur için ödenen devlet pirimleri de (ki bunun nisbeti de korkunç derecede yüksektir: %14, %8 de kendisi ödüyor, cem'an %22), 2/3 ü vâsıtalı vergilerden tahsil edilmekte olan devlet gelirinden karşılandığına, bu vergiler de bütün müstehlike yayıldığına, müstehliğin 2/3 nü de, köylü sınıf teşkil ettiğine göre, yükü yine maalesef köylü sınıfı, yâni hiç sosyal güvenliğe sâhip olmayan sınıf çekmektedir. Kaldı ki elbette daha düşük gelir gurupları kimsesizler, korunmaya muhtaçlar, âciz ihtiyarlar, dullar, yetimler, bunlar da tüketicilerdir ve bunlar da tükettikleri nisbette bu vergilerin mükellefidir. Bunların da sosyal güvenliği Türkiye'de büyük ölçüde mevcut değildir. O hâlde devlet, memuru bir derece yüksek seviyede, işçiye ise bu derece yüksek seviyede korurken kimin omuzuna basmaktadır? Oysa sosyal güvenlik üst gelir guruplarından, geliri kesilenlere, tehlikeye uğradığı için geliri azalana doğru, geliri akıtması gereken müesseseler olmak durumundadır. Türkiye'de bu, tamâmiyle tersine bir mekanizma olarak işlemektedir ve bu tersine mekanizmanın adına sosyal güvenlik demek son derece güçtür.

Farklı Muâameleler Türk sosyal güvenliği sâdece insanları korunan ve korunmayan diye de ikiye ayırmaktadır. Korunanları da, kendi güçleri ölçüsünde birbirlerinden farklı tutmak sûretiyle birbirlerinden ayırdetmektedir. Meselâ söylediğimiz memurun uzun vâdeli tehlikelere karşı güvenliği %22 pirimle karşılanırken işçinin %11 (şimdi %16) pirimle ve daha iyi şekilde temin edilmektedir. Eskiden işçinin kızı onsekiz yaşına kadar çocuk sayılırken, memurun kızı evleninceye kadar çocuk sayılırdı. Fakat son zamanlarda bu değişti-rildi ve burada bir eşitlik meydana getirildi. Öbür taraftan memurun kısa vâdeli tehlikelere karşı herhangi bir garantisi yokken, işçinin kısa vâdeli tehlikelere karşı garantisi mevcuttur. Hülâsa guruplar arasında da büyük farklılıklar mevcuttur ve memur yirmibeş tam hizmet yılını fi'len hizmet ederek doldurmak sûretiyle ancak emekli olabilirken, işçi yirmibeş yıl içinde sâdece beş bin günü doldurmakla emekli olmak imkânına sâhiptir. Bunu, ödedikleri gelirle mukâyese edersek, arada korkunç farklar ortaya çıkar. Meselâ bir işçi otuz yıl ve her yıl %10 mürekkep artışla pirimlerini ödese ve ayrıca her yıl ödediği pirimlere gene mürekkep olarak %5 fâiz tahakkuk ettirse ödediği pirimlerin bu çift mürekkep emsalli bâliğini ikibuçuk yılda emekli aylığı olarak geri alabilir. O hâlde otuz tam yıl pirim ödeyen bir işçinin ikibuçuk yıldan sonra aldığı emekli aylıkları ve öldükten sonra dul ve yetimlerinin aldığı aylıkları kimin omuzuna basarak ödenmektedir? Kendi omuzuna olmadığına göre, bu çalışan nesle yüklenmiş bir yükür. Fakat çalışan nesil üzerinde de kalmayıp müstehlike aktarıldığına ve Türkiye'de müstehlikin büyük bir kısmı düşük gelir gurubuna dâhil, özellikle köylü kesim olduğuna göre, bunların üzerine yüklenmiş olan yük gerçekten son derece ağır ve çekilmez bir ağırlıktadır; üstelik bunlar herhangi bir şekilde sosyal güvenlik hakkına da uzak veya yakın sâhip değildirlir.

Değerlendirmenin Özeti

Diğer noktaları bir tarafa bıraktığımız zaman, bugünkü hâliyle Türk sosyal güvenliğinin iktisâdî şartlarımıza ve genel olarak sosyal güvenlik mef'hûmuna da uygun olmadığını ve sosyal şartlarımızla da bağdaşmadığını, sahtekârlığı, temâ-

ruzu, tehlikeyi teşvik ettiğini, tasarrufu baltaladığını ve çalışanla çalışmayan arasında fark gözetmemek sûretiyle, çalışmayı engellediğini söyleyerek bu değerlendirmeyi bitirebiliriz. Aslında tabîi çok daha teferruâta inmek kâbildir. O hâlde bugünkü Türk sosyal güvenliğinin tutulur bir tarafı yoktur. Bu millet için, bu tip müesseselerle sosyal güvenlik sağlanamaz ve bugün sağlanmış olan sosyal güvenliğe sâdece belirli guruplara imtiyaz veren müesseseler olarak bakmak mecbûriyetindeyiz. Çünkü diğerleri de bizim insanımızdır. Buna göre bir millî sosyal güvenlik sistemi kurmamız icâbetmektedir. Tabîi bu lâfla olacak bir şey değil. Ama kurulduğunu veya kurulacağını düşündüğümüz zaman nasıl olması gerektiği husûsunda şu yaptığımız değerlendirmeden de yararlanarak bâzı şeyler söylememiz tabîi ki kâbildir.

Millî Sistem 1. Önce millî sistem mutlak şekilde bir devlet görevi olmalıdır. Fakat Türkiye’de 1960 dan sonra **Nasıl** olduğu gibi, devlet içinde devlet yaratacak müesseselere aslâ ve kat’â olmamalıdır. Bir ülkede bir **Olmalıdır?** tek devlet olur ve bu devletin bir tek başı olur. Yânî otuz kafadan otuz ayrı gücü kullanan seslerle bir devlet yönetilemez. Anayasa Mahkemesi ayrı bir güç, T.R.T. ayrı bir güç, Danıştay ayrı bir güç, Sosyal Sigortalar ayrı bir güç olursa ve bunlar zırhlarla çevrilerek korunursa ve her biri devlet içinde devlet olmaya kalkarsa orada devlet yoktur, ancak anarşi olabilir. Binâenaleyh yaygın olan sosyal güvenlik müesseselerinin muhtâriyeti fikrine ben tamâmiyle ve kökünden karşıyım. Sûret-i kat’iyede ve aslâ muhtâriyet hiç bir müessese için kabul edilebileceğim bir şey değildir. Türkiye’de devlet dediğimiz zaman, bunun bir anlamı güçtür, kuvvettir ve bir babalıktır. İnsanlara eşit davranan, herkesi bir ve evlâdı gibi gören bir babalıktır. Binâenaleyh sosyal güvenlik işte böyle bir devletin görevidir; görevi olmalıdır ve hiçbir zaman insanları birbirlerinden ayırt etmemelidir. Köylü teşkilâtsız, sesi çıkmıyor, kimsesiz çocuk nasıl olsa sesi çıkmaz, onları bırak bir tarafa. İşçi teşkilâtlanmış, sendikası var, grev gücü var. Binâenaleyh meclise yumruğunu koyduğu zaman kânûnu çıkartabilir olsun, öbürü ne olursa olsun. Gemisini kurtaran kaptandır gibi zih-

niyetle sosyal güvenlik olmaz; devlet de olmaz ve Türk sosyal güvenliği mutlakâ ve mutlakâ tehlikeye uğrayana güvenlik vermelidir; tehlikeye uğramadan evvel herkes bu güvenlik duygusuna kesin olarak, mutlak şekilde sâhip olmalıdır. Hepimiz öleceğiz, ömrümüz varsa hepimiz ihtiyarlayacağız. Hepimiz bilmeliyiz ki ihtiyarladığımız zaman devlet baba bize şu seviyede bir güvenliği garantilemiştir. Binâenaleyh ben o seviyede insan gibi yaşayabilirim. Devletim zenginse, seviye de yükselir. Ama ben o seviyeden daha üstte yaşamak istiyorsam yapabileceğim şey vardır herhâlde; şimdiden vardır. Tasarruf ederim, har vurup harman savurmam, biriktiririm; biriktirdiklerimi belirli yerlere yatırır, gelir elde ederim; devletin sağladığı güvenliğin üstüne çıkarım. Dolayısıyla insanlığımı unutmam; dinamizmimi kaybetmem. Pısrık, «Nasıl olsa devlet bana bu seviyede, şimdiki seviyede birşey verecek; uzan gel yat; hele işten kaçarsa, suya sabuna dokunmazsa bu daha da garantilenir,» deyip, devlete ve millete de, insanlığa da hıyânet etmem. Çünkü çalışmamak evvelâ insanlığa hıyânettir. Aslolan çalışmaktır, alın teriyle geçinmektir; ölümlerin en iyisi de iş başında ölmektir. Bundan dolayı millî sosyal güvenlik, yalnız tehlikeye uğrayana ve ancak devletin gücü ölçüsünde, insan haysiyetine yaraşır bir seviyede güvenlik verecektir. Sûret-i kat'iyede ve aslâ yüksek değil; lüks değil. Üstüne çıkmak isteyenlerin yapabilecekleri şey vardır ve hür bir nizamda bu serbesttir, herkes bu tedbirini alabilir.

2. Diğer taraftan Türk sosyal güvenliği mutlakâ bir sistem olacaktır. Sosyal refah hizmetleriyle aslâ ayrılmayacak iki tekerlekli bir arabanın bir tekerleğini sosyal güvenlik müesseseleri, öbür tekerleğini mutlakâ sosyal refah hizmetleri teşkil edecektir. Âile muhîtiden mahrum olanlar, onun sıcak havasına âzamî şekilde kavuşturulacaklardır. Millî sosyal güvenlik, bunların tabîî ve zarûrî bir sonucu olarak hiç kimseyi de açıkta bırakmayacaktır. İster reisicumhur olsun, ister tüccar, yaptıkları hizmet bakımından aralarında fark yoktur. Artık eski köhne amme hizmeti mefhûmı kalmamıştır; herkes alınının teriyle çalışıp geçimini sağlamaya mecburdur; alınının teriyle çalışıp geçimini sağlarken devletine, milletine de hiz-

met etmektedir. Hamal da aynı şeyi yapmaktadır, reiscumhur da. Ama objektif kapasiteler başkadır. Birisi onu yapar, diğeri bunu. Dolayısıyla birinin sosyal güvenlik hakkı olsun da diğerinin bulunmasın, böyle bir hâli düşünmek korkunç bir şeydir, hem de devlete yakışmaz; Türk devletine yakışmaz. Çünkü dediğim gibi hiç bir baba, nasıl oğullarını birbirlerinden ayırt etmezse bir devlet de vatandaşlarını mesleklerine göre, guruplarına göre, ünvanlarına göre, statülerine göre, sıfatlarına göre birbirlerinden ayırt edemez ve etmemelidir.

3. Böyle bir sistem nasıl kurulabilir? Nasıl olacak, ancak kökünü millî müesseselerden alarak kurulabilir; Türk târihi, Türk gelenekleri, Türk inançları da böyle kuvvetli köklere bol bol sâhiptir; yeter ki faydalanmak isteyelim. Evvelâ bunun finansmanı, gelirini hiç şüphesiz iki yoldan sağlayabiliriz. a) İnsanlar gelir guruplarına göre, kazanç güçleri ölçüsünde bir ödeme yapmaya mecbur olmalıdırlar; ama belirli bir kazanç seviyesinin altında olanların kat'iyen ödeme mecbûriyeti olmamalıdır. b) Yine insanları, varlıklarının belirli bir oranını bu gâyeye ayırmak mecbûriyetiyle karşı karşıya bırakmalıyız. Bunun da bizim dinimizdeki karşılığı zekâtıdır. Bunlara zekât deyin, fitre deyin veyâ demeyin; servet vergisi veyâ bir kazanç vergisi deyin, adına ne dersenez deyin, önemli olan birinin varlıktan, birinin kazaçtan, fakat kazançları guruplara ayırmak sûretiyle, herkesin gücüne göre ödemesini temin sûretiyle bir gelir temin edilebilir. Bu temin edilecek gelir devletin hazînesine gidecektir; ancak onun içinde sosyal güvenlik ayrı bir hazînedir... Yalnız yönetimi aynıdır; ayrı değildir. Çünkü, devlet bölünmez, parçalanmaz, ayrılmaz bir güçtür. Hazînenin ayrılığı son derece normaldir. Çünkü, burada ancak tehlikeye uğrayanlara aktarılması gerekli olan bir gelir söz konusudur. Tehlikeye uğrayanlar dâimâ kesin olarak târif edilebilen kimselerdir. İhtiyar, dul, yetim, mâlûl, hasta, sakat v.s. kesinlikle târif edilebilirler. Kezâ kocası askere gitmiş âileler, bu da bir tehlike hâlidir. Mâdem ki mecbûrîdir, gelirini kaybetmektedir. Bunun gibi, bâzı zamanlarda ortaya çıkacak başka türlü tehlikeler de söz konusu edilebilir. İşsizlik, kezâ, bir tehlikedir. İnsan irâdesinin dışında başına gelen bir tehlikedir ve gelirin kaybolma-

sına yol açan bu hâllere uğrayanlara aktarılacak ve ödenmek üzere ayrı bir hazîne teşkil edilebilir. Bunların tehlikeye uğrayanlara aktarılması, (tehlikeye uğrayanlar objektif olarak bellidir; yânî kimin ihtiyar, kimin hasta, kimin dul, yetim, kimin sakat, kimin mâlûl olduğunu, kimin kocasının askerde bulunduğunu bilmek için hiçbir araştırmaya lüzum yoktur; dolayısıyla kimsenin haysiyetiyle oynamaya lüzum yoktur), otomatik olarak, tehlikeye uğradığı andan başlayarak, devletçe tâyin edilmiş, insan haysiyetine yaraşır ölçüde bir geçim seviyesi temin edecek bir miktarda, derhâl, kayıtsız şartsız ve hiçbir sorgu suâl olmaksızın başarılmalıdır. Bu vergileri ödeyenler, bilecektir ki, verdiği, tehlikeye uğrayanlara gitmektedir ve tehlikeye uğradığı zaman kendisi de bundan yararlanacaktır; dolayısıyla ödeme, yüküne katlanma bakımından bir direnç göstermeyecektir. Bir kısmı için zâten dînî inançların icâbı bir zarûrettir; bir mecbûriyettir. Modern sosyal güvenlik sistemlerinde mecbûriyet prensibi zâten vardır ama bu prensibi modern sosyal güvenlik İslâmiyet'ten almıştır. Binâenaleyh biz bu mecbûriyeti koyarken sûret-i kat'iyede lâikliğe aykırı hareket etmiş olmayız. Bunun adına zekât demek, fitre demek rahatlıkla mümkündür. Ama diyelim ki onun yerine, servet vergisi, gelir yâhut kazanç vergisi diyoruz. Fakat bilenler için netice yine aynı şeydir. Büyük bir kısmımız için bu dînî borcu yerine getirme, büyük bir kısmımız için de vergi mükellefiyeti, sosyal sigorta primi yânî mecbûrî bir ödemedir; itiraz gayr-ı kâbildir. Bunun temin edeceği meblâğa gelince, belirli bir seviyenin üstündeki gelirler ve varlıklar, dikkate alınırsa, bu gerçekten Türk hazînesi içinde başlıbaşına ve muhteşem bir kasa teşkil eder. Bu, sosyal sigortaya sağlamak istediğimiz tasarrufların çok ötesinde, mecbûrî tasarruftur ve bu tasarruflar Türk sosyal güvenliğini, hamalından reisicumhûruna kadar, herkese insan haysiyetine yaraşır bir şekilde sağlayabildiği gibi, onun ötesinde artan kısmı, dînî açıdan, dînî; millî açıdan, millî gâyelere uygun başka alanlara yatırılabilir. Bu gelirlerin teşkil edeceği hazînenin ikinci vazîfesi, Türk alt yapısını temin etmektir. Alt yapı yoldur; barajdır; sulama, enerji tesisleridir; hastahânedir; okuldur. Bilhassa bütün sâbit sosyal sermaye yatırımlardır; bu yatırımlar Türkiye'de bu tip gelir-

le karşılandığı takdirde herhâlde şimdi yapabildiğimizin çok daha üstüne çıkacaktır. Alt yapının sosyal güvenlikle en ilgili olanı hiç şüphesiz, millî müdâfaa yatırımlarıdır. Çünkü güvenlik her şeyden önce millî güvenlikle başlar; o olmayan bir ülkede fertlerin sosyal güvenliği sağlanmış veya sağlanmamış bunun hiç bir önemi yoktur. Millî güvenliğin sağlanabilmesi için ise, evvel emirde millî müdâfaa hizmetlerinin sağlanması, muhtâc olduğu yatırımların yapılması gerekir. Bunun için başkasının avucuna bakan bir ülkenin sosyal güvenlikle uğraşması son derece gülünç, son derece mânâsız, hattâ daha ileri gidelim sosyal güvenlik mefhumuna da aykırıdır. Çünkü millî güvenliğin olmadığı bir yerde sosyal güvenlik zâten olmaz, yoktur.

4. Böyle bir sistemin idâresine gelince, onun merkezî olduğunu kendi kanâatim olarak, öncelikle arzemiştım. Fakat hazînenin ayrı olması gerektiği üzerinde duruyorum. Çünkü bu gelirlerin amacı sosyal ve millî güvenliği sağlamaktır. Aslında yaptığımız yol millî güvenlik içindir; yaptığımız hastahâne, okul, yaptığımız ordu yatırımları, yollar, barajlar, setler hepsi millî güvenliği sağlayan ve millî refâhı yükselten şeylerdir. Dolayısıyla yalnız güvenlik kelimesini kullandığımız zaman anladığımız mânâ ise, bütün bunların yapılışında mâlî ihtiyacı bu müessesenin sağlamasıdır; bunu temin için de bu iki tip gelire ihtiyacı vardır. Burada teşkilât şeması ve teşkilâtın en ücra köşelere kadar ulaştırılması gibi teferruat üzerinde durmayacağım. Ancak ikinci bir önemli merhalesine de kısaca değinmek istiyorum; o da şudur: Böylece sağlayacağımız sosyal güvenlik tabîî millî güvenlik içinde asgarîdir; insan haysiyetine yaraşır bir seviyeyi bütün tehlikeye uğrayanlara temin edecektir. Ama asgarînin üstüne çıkmak insanların elindedir. Hür bir nizamda bu fertlerin tasarruflarıyla, dinamik hareketleriyle, çok çalışmalarıyla sağlanabilir. Burada daha dinamik bir cemiyet meydana getirmek, çok daha hızlı bir kalkınma sağlamak için ikinci bir müessese kurabiliriz. Şu fertlere terkettiğimiz vazifeyi aslında onları bir araya getirerek cemiyetin dilimlerine terkedebiliriz. Yâni memurları, işçileri, köylüleri, serbest çalışanları v.s. cemiyet içinde ayrı statüde olan dilimleri (bunlar aslâ ve kat'â sınıf değildir; kelimeler arasındaki farka

lütfen dikkat buyurunuz) teşkilâtlandırabiliriz. Birincisi bütün milleti tek vücut olarak içine alan ve devlet babanın yürüttüğü bir iştir. İkincisi ise dilimlerin kendi kendisine yürüteceği bir iş olacaktır. Onun gâyesi fertlerin devletçe sağlanan güvenliğin üstüne çıkmalarını temin etmektir ve dilimleri bu mânâda bir maksat etrâfında yarıştırmaktır. Şimdi köylülerin omuzlarına basarak belirli gurupların ve belirli sınıfların yaptığı yarış, bir tarafı çökertirken diğer tarafı yükseltmektedir. Oysa asgarî güvenlik sağlandıktan sonra dilimleri kendi aralarında devlet kontrolünde yarıştırsam, bu yarış ekonomimin itici gücünü teşkil eder. Böylece kuracağım mecbûrî tasarruf müesseseleri, bunların finansmanı ayrı bir mes'ele; bunlar alt yapının dışındaki üretici alanlara yatırım yapacaktır ve kâr gâyesi güdecektir; kâr edecektir, üretecektir. Ne kadar fazla üretirse o kadar kâr edecektir ve dilimler devlet kontrolü altında bulunarak, millî menfaatlerden hiçbir zaman sapmadan yarışı mütemâdiyen, kesiksiz bir şekilde ilânihâye sürdürecektir. Neticede elde edilen tasarruflara bağlı olarak elde edilen kârlar ve tasarrufların kendisi, tekrar cemiyete, fertlere dönecektir. Ama bu dönüşü aylık şekilde düşünmek yerine millî bir menfaat için ve fertlerin de refah seviyesini lüzûmu olduğu zamanlarda yükseltmek için toptan ödemeler şeklinde yapmak lâzımdır. O da şudur: Türk milletinin belirli gelenekleri vardır. İnsanlara ihtiyarladığı zaman para lâzım değildir. Yetmiş yaşına geldikten sonra, bana Emekli Sandığı ikrâmiye verecekmis; bunun benim için hiç bir önemi yoktur. Para bana evlenirken lâzımdır; ev sâhibi olurken lâzımdır, çocuklarımla tahsîli süresince lâzımdır. Hülâsa belirli devrelerde insanların gerçekten toplu paralara ihtiyâcı vardır ki, bu toplu paralar cemiyetin geleneklerinin devâmını ve âilenin sağlamlığını temin edecektir. İşte bu gelirlerden, bu biriken fonların üretim alanlarındaki yatırımları dolayısıyla elde edilenlerin tekrar millete dönüşü bu zamanlara tesâdüf edecektir. Ev alırken, evlenirken, iş sâhibi olurken, bu dönüş ferdin kendi hesâbının ötesine de taşar. Meselâ elde ettiği kâr payı on bin T.L. ise, iş kuracağı zaman ona elli bin T.L. verilecektir. Bunun kırk bin T.L. si borç olur ama her hâlükârda onun iş kurması desteklenmiş olur. Bu desteklemeyi yapmadığımız sürece, bu ülkede gemisini kurtaran-

lar kaptandır; kurtaramayanlar ise açtır; sefildir. Hele onlarla ilgilenen devlet ortada yoksa, gerçekten nâmerde muhtâç olmak mukadderdir, nâmerde muhtâç olanların çok olduğu bir ülke kat'iyen yükselemez. Yükselmenin şartı insanların bütünü'nün desteklenmesi, çalışmanın esas alınması ve mütemâdiyen çalışmanın meyvelerinin insanlara verilmesi, hem de zamânında ve yerinde verilmesidir. Yoksa, benim anlayışıma göre, yetmiş, seksen yaşına gelmiş olan insana ikrâmiye vermenin hiçbir mânâsı yoktur.

Özet Düşündüğümüz sistem, belirli bir asgarî seviyenin üstünde kazancı olan herkesten, tespit edilecek kazanç
ve tünde kazancı olan herkesten, tespit edilecek kazanç
Sonuç guruplarına göre alınacak, muayyen meblâğlarla (fitre gibi) belirli bir varlığın üstünde varlığı olan herkesten alınacak, muayyen meblâğların (zekât gibi) birleşmesiyle finanse edilecektir. Bu meblâğlar insan haysiyetine yarışır bir asgarî seviyeyi, tehlikeye uğrayan herkese garanti edecektir. Tehlikeler karşısında herkes sınıfsız, imtiyazsız bir bütün olacak ve **devlet baba** tarafından **evlat** muâmelesi görecektir. Kaynağın artan kısmı millî güvenlik ve diğer alt yapı yatırımlarına tahsis edilecektir.

Devletin sağladığı bu asgarînin üstüne çıkabilmek bakımından fertler tamâmiyle hür olacaktır. Ayrıca işçi, memur, çiftçi gibi sosyal dilimler teşkilâtlandırılacak ve mecbûrî tasarruf müesseseleri kuracaklardır. Bu yoldan temin edilen kaynaklar da **kâr getirici yatırımlara** yöneltilecek ve dilimler, devlet kontrolü altında iktisâdî yarışa gireceklerdir. **Ortaya çıkacak millet sektörünün** kârları, dilimler içinde örf ve âdetlerimizle âile birliğinin yaşamasına yardım edecek; evlenene, iş kurana, ev alana **kâr payı** ve **kredi** dağıtacaktır. Bu dağıtım şimdiki gibi ihtiyarlayınca değil, gerektiği zaman olacaktır.

Sosyal güvenliği bu şekilde anlayan bir devlet, sosyalist devlet değildir, çünkü herkesi devletin kölesi yapmamakta, asgarî seviyenin üstü için ferdiyete hudutsuz imkân tanımaktadır. Kapitalist devlet de değildir, çünkü bırakınız yapsınlar, gemisini kurtaran kaptandır dememekte, tehlikeler karşısında herkesi eşit ve insan olarak korunmaya lâyık görmektedir.

ÇOCUK EDEBİYÂTI

Nermin Pekin

Çocuk edebiyâtı, herşeyden önce elbette, çocuğa millî bir karakter vermek, ahlâk, fazîlet, doğruluk, kahramanlık, cesâret, fedâkârlık ve ferâgat hislerini geliştirmek hedefinde olacaktır; ancak sür'atle değişen bir medeniyet âleminin yarattığı yeni hayat anlayışı çocuk dünyâsını da tesîri altına almıştır. Onlara hitap eden edebiyâtın ana hedefi yanında bu koşan dünyânın meydana getirdiği rûhu ihmâl edemeyiz. Çocuklarımıza bir taraftan ahlâka fazîlete götüren eserler hazırlarken, bir taraftan da onları zorlu hayat mücâdelesinde yenilmeyecek bir zekâ ve tecrübe faâliyeti ile techiz etmek mecbûriyetindeyiz.

Bugünkü hayat mücâdelesini ise, insanlığın ancak eski çağlarında gördüğümüz ve bugün imrenilecek kadar güzel bulduğumuz **teke-tek** döğüşmelerinden ibâret değildir.

İnsanlık şeytanlaştıkça, mücâdele de zorlaşmıştır. Şeytanlarla mücâdele için onların silâhlarıyla silâhlanmak, yâni bir hayli kurnaz olmak lâzım gelir.

Bugün çocuklarımız kötünün kötü olduğunu bilmek kadar, ne olduğunu da bilmek mecbûriyetindedirler; istesek de istemesek de çocuğa bunu çevresi verecektir; fazla olarak medeniyetlerin hem iyilik hem de kötülük sâhasında birbiriyle yarışırcasına tekâmülü, günün çocuğunu eski çağlardakiler kadar saf ve melekâne duygular içinde yaşamaktan uzaklaştırmıştır. Zamânın çocukları artık eski çocuklar değildir.

Hele İkinci Dünya Harbi ve onun girift rûhî hâlleri ve bugünün çeşitli çekişme ve ihtirasları içinde yaşamış bir dünyâ ortasında, çocuklarımıza sâdece meleklerin hayâtını tanı-

mak büyük bir gaflet olur. Çocuk edebiyatı, bir takım kendi hâlinde, safderun ve melek tabiatlı çocuklar yetiştirmek gâyesi ile çalışırsa, kendine düşen yetiştirme vazifesini görmüş olmaz; zâten çocuklar da artık yalnız bu çeşit masallara kulak verecek zamanları çok çabuk geride bırakıyorlar.

Dünyâ edebiyâtının, insanların roman ihtiyâcına cevap veren ilk eserleri yalnız çocuklar için değil, büyükler için de bir takım ahlâk ve fazilet masallarıydı. Çeşitli destanlar ve bir takım basit masallar, menkabeler, büyüklerin de roman zevkini ve ihtiyâcını karşılayabiliyordu.

Hâlbuki, romanın son asırlardaki gelişmesi, insan ihtiraslarının, insan cemiyetlerinin, insan şirretliklerinin en girift, en zor rûhî ve içtimâî mes'elelerini işlemek sûretiyle hazırlanmaktadır.

Bugün insanların içtimâî hayattan aldıkları veyâ ortaya attıkları gülünçlükleri ve çirkinlikleri karikatürize etmek ve bunları gidermek için önce bu gülünçlüklerin ve çirkinliklerin neler olduğunu meydana koymak lâzımdır.

Demek oluyor ki çocuk edebiyatı, çocuklarımıza sâdece meleklerin masallarını, evliyâ menkabelerini anlatan bir hâlde kalamaz; çocuk edebiyatı aynı zamanda fenâlıkların yok edilmesi için çalışan bir ruhla yazılan eserlerden teşekkül etmelidir. Bu sebeple Türk ve dünyâ klâsiklerini çocukların seviyesine indirip, husûsî baskılarla onlara tanıtırken, bunların arasındaki kötü paragrafları atlayacak yerde açıklayarak, onların faydalanacakları hâle getireceğiz; tâki çocuklarımız hayatta mutlakâ rastlayacakları şeytanlarla ve şeytanlıklarla mücadele edebilir kâbiliyetler kazanarak yetişsinler. Kaldı ki bugün çocuk edebiyatı kadrosu içinde şâheser saydığımız eserlerden birçoğunu, müellifleri sâdece çocuklar için yazmamışlardır. Cervantes Donkişot'unu; La Fontaine masallarını, Daniel Defoe Robinson'un hikâyesini, nihâyet Swift Güliiver'in seyâhatlerini, asıl büyüklere birşeyler söylemek için yazmışlardır.

Esâsen yazarlar, eski Sanskrit edebiyâtında «Kelile Dimne» hikâyelerinden beri, bu yola çok baş vurmuşlardır. İnsanlar için söyleyemediklerini hayvanlar ağzından hem de çok rahat söyleyerek yine insanlara hitâp etmişlerdir.

TÜRK'ÜN SAN'AT DEHÂSİ

İnci Ayan BİROL

Gâye ve vesîleler manzûmesi olan kâinat, şüphesiz şuurlu bir dehâ, nihâyetsiz ilim ve hârikulâde bir san'at mahsûlü, eşsiz bir eserdir. San'atkârının dehâsı ise eserin her noktasında, hem gizli, hem âşikârdır. Ne var ki onu görecektir göz; idrak edecek iman ve irfan sâhibi, gönül erbâbı, er kişi gerek.

**Sûretin nakşında her kim görmedî nakkaşını,
Vâhib-i sûret anın gözsüz yaratmış bâşını.**

Güzellik, gizli; âşikâr görünmek, sevilme, takdir olunmak ihtiyâcındadır. Vâr olduğu andan itibâren, kendi sevdâlığını aramaya koyulur. Bulursa maksûduna erer şâd olur, bulamazsa heder olur, gider. Zîrâ güzelden maksat aşktır, sevgidir, muhabbettir. Aşk kâinâtın sırrı, yaradılışın gâyesidir.

Bütün güzelliklerin menbaı, özü olan mutlak ve rakipsiz güzel, kendini doya doya seyretmek istedi. Güzelliğini aksettirecek bir vâsita aradı. Çünkü onu, en güzel ve en mükemmel hâli ile anlayacak, takdir ve hayranlıkla sevecek sevdâlısı yine ancak kendisiydi. Bu sebeple bunca emek mahsûlü kurulan âlem sahnesinde, esas sübjeler olan insan var oldu ve nihâyet bu imtiyazlı yaratık, kemâl tâcını giyerek aşk tahtına kuruldu. Zîrâ artık o, san'atkârının aynası, kayıtsız şartsız sevdâlısı, gö-

nüllü esiri olmuştu. Böylece mâşuk âşıkına, âşık mâşûkuna, aşk saltanatına kavuştu.

İşte bu îman ve rûh zenginliğine sâhip olan Müslüman-Türk, kendi san'atkârının önderliğinde tabiatı incelemeye koyuldu. Anladığı nisbette sevdi, sevdiği kadar yaklaştı ve bağlandı. Böylece ilham kaynağını bulmuş oldu.

Bu derece rakipsiz bir ustayı kendine önder seçen bir millet neler yapmazdı ki! Ve nihâyet yaptı da. Öyle ki, hasmını hasetten ilkönce şaşkına, sonra fitneye sürükleyecek, dostunu ise sevinçten, hayranlıktan mest edecek kadar, durmadı, oturmadı, çalıştı ve şâheserler yarattı. Şark medeniyetinin göz bebeklerinden ve öncülerinden olarak, bir san'at hazînesi meydana getirdi.

San'at, cemiyetlerin tabîi ihtiyaçlarından doğar ve gerek insana, gerekse cemiyete hizmeti hudutsuzdur. Umûmiyetle her insanın bir san'at tarafı mevcuttur. Zîrâ san'at bir anlatış, bir ifâde tarzı olup, rûhî reaksiyonların, his ve düşünce dünyâsının lisânı veyâhut dışarı taşış hâlidir. Mâdemki bir ifâde tarzı dedik, mevzûunu nasıl ve nereden alır? Cemiyetlere ne gibi tesirleri olabilir?

Bu sorumuzu, edebiyat dünyâmızın kıymetli fikir adamlarından Nihad Sâmî Banarlı şöyle cevaplandırıyor: «San'at insanı ve insan rûhunu bulunduğu yerden kanatlandırarak az ve yâ çok yükselttiği zaman san'attır. San'at insanı ve insan rûhunu tersine bir işleyişle uçurumlara sürükleyip, insanlara en iptidâî kılıklara girme, en çirkin sözleri söyleme, en âdî hareketleri yapma cesâreti verirse, adı yine san'at olsa bile, âdî bir san'attır.»¹

Zâten gâye tekâmül değil mi? Bu âlem tekâmül prensibine

1 Kubbealtı Akademi Mec., Ocak 1972, Sayı: I.

göre kurulmamış mı? Öyle ise san'atın da rolü insanlığı ileri götürmek, yükseltmek olmalıdır.

San'at dünyasında mühim bir yeri, köklü mâzîsi olan Müslüman-Türk san'atını, süsleme ve tezyînat hâlinde seyretmek istersek, karşımızdaki şekil ve renk deryâsında âhenkli, câzip ve zarif tablolar buluruz. Motiflerden müteşekkil olan bu çizgi oyunları, renk kompozisyonları, hakîkî bir dehâ, köklü bir îman ve muhayyilenin meyveleri sayılabilir.

Şöyle ki, yeryüzünde her şekil veyâ sûret, mutlakâ bir mânâ ve maksadın ifâdesidir. İstisnâsız her yaratık bu esas üzere âleme yollanmıştır. İnsan ise tabîatın bir parçası olup, onun kânunlarına ister istemez bağlıdır. En âdî kişi dahî, bir îzah şekli ile kendini kandırıp, kayıtsız şartsız hür olduğunu iddiâ etse bile, hakîkatte bu bağı koparamaz. İnsan aynı zamanda kâinatta yaratma gücünü kazanmış imtiyazlı bir varlıktır ve yaptığı her şeyin gizli, âşikâr bir gâyesi, bir sebebi mutlak mevcuttur. Lâkin bu imtiyazlı varlık, garip bir tecellî olarak, zaman olmuş yaptığı eserin boyunduruğuna girmiş gurûrunu yenemeyip kendi yaptığına kendi tapar olmuştur. Bir gaflet hâli veyâ bahtsızlık diyebileceğimiz bu durum, fertleri olduğu kadar cemiyetleri de dejenere etmiştir. Onun için bütün mes'e-le, şekilden mânâya nüfûz edebilmek veyâ sebep ve vâsıta ile gâyeye ulaşabilmektir. Yoksa vâsıtayı gâye edinmek değil.

Bu umûmî açıklamadan sonra dönelim mevzûumuz olan tezyîni Türk motiflerine.

Süslemek, güzel göstermek, tezyîn etmek gibi maksatlarla çizilmiş olan bu motifler, muhtelif tarzlarda terkip edilerek işlenmiş şekillerdir. Tezyînatda kullanılan her şeklin bir menşei, kompozisyon tekniğinde belli yerleri ve işleniş şekilleri mevcuttur. Meselâ nebâtî menşeli motifler, hayvânî menşeli motifler ve senbolik düşünce mahsûlü motifler gibi. Menşe itibâriyle olduğu gibi şekil cihetiyle de motifleri guruplar hâlinde toplayabiliriz. Bulut gurubu, hatâî gurubu, yaprak gurubu, rûmî gurubu gibi... Yine bu motifleri kullanılış tarzlarına, işle-

niş şekillerine göre de ayrı ayrı isimlendirebiliriz. Bu hususlar derinlemesine incelendiği takdirde kısaca denebilir ki, Türk milleti kendine ilham kaynağı olarak, çok sevdiği tabiatı ve bilhassa nebâtâtı seçmiş, fakat Batı klâsiklerinde görüldüğü gibi onu kopya etmemiştir. Modelinin belli başlı karakteristik çizgilerini alıp teferruattan uzaklaşmak sûretiyle, kendince hakikî görünüşünü ifâde etmek istemiştir. Böylece tabiatın münâkaşa kabul etmez, âhenkli ölçülerini bozmadan teferruatı atıp, ana çizgileri üzerinde durmuştur. Stilizasyon adı verilen bu yolun, san'at dünyasında mühim bir dönem teşkil ettiği muhakkaktır. Bu yolu kim ne zaman başlattı bilemem ama, Türklerin us-taca tatbik ettiği şüphe götürmez bir hakikattir.

Daha sonra Türk medeniyetine musallat olan Avrupa tesîri ile çiçek motifleri tabiatteki gibi resmedilmiş, âtâ yolu, rokoko, sâz yolu gibi ekoller doğmuştur. Türk milleti sonradan Türk rokokosu denecek kadar bu tesirleri millileştirmiş ise de, bu yollar, tezyinî Türk san'atının özünü ifâdeden uzaktır. Ancak yan dalları sayılabilir.

Avrupa içine düştüğü Orta Çağ karanlığından kurtulmak için, bir tarafdandan Eski Yunan medeniyetini temel alıp, Rönesans'ı meydana getirirken bile, Haçlı Seferleri sâyesinde temâs ettiği Şark medeniyetinin, cihânı aydınlatan ışığından sinsice faydalanmıştır. Fakat bunu, sonradan kendinin bile fark edemediği bir ustalık ile yapmayı başarmıştır. Daha ziyâde ilim ve tekniğe âid olan bu bilgiler materyalist zihniyetin temelleri üzerinde muvaffakiyetle yükselmiştir ama, san'at ve mâneviyat sâhalarında yoksun oldukları hakikati ve rûhu verememiştir. Nihâyet bu kopyacılıktan ve aynı dînî tabloları mevzû edinmekten usanan avrupalı, yeni, değişik mantıktan ziyâde muhayyile mahsûlü, hiç bir hususta sınır, ölçü tanımayan bir yol aramaya koyuldu. Netice mâlûm...

Hâlbuki Türk'ün buna ihtiyâcı olamazdı. O kopyacılıktan başlangıçta ferâgat etmiş, san'atını mânâ ve îman hazînesi üzerine kurmuş, böylece asırlarca Şark medeniyetinin lideri, yıkılmak bilmeyen kal'ası olmuştu. Çünkü, bu millet çok sevdiği ve

beğendiği tabiat denen eserde takılıp kalmamış, dâimâ eserin san'atkârını aramış, sormuş, eserdeki mükemmelliğin sırrını yaratıcının dehâsında bularak, ona bağlanmıştır.

Fakat ne yazık ki, Haçlı zihniyeti zehrini çeşitli teşkilât vâsıtalarıyla, maalesef maârif öncülüğünde, milletin dimağına öyle bir hîle ile işlemiştir ki, millet âdetâ kendi kendine yabancı hâle gelmiş, cehâlet ve kültür emperyalizmi karşısında şahsiyetini bulamaz olmuştur. Böylece tıpkı bir robot gibi, değer mefhumları arasında san'atını da küçümsemiş, reddetmiş, eline tutuşturulan silâh namlusunu kendisine çevirmiş, fakat namluda yabancı parmaklar tetiği çekmiştir. Ne hazin ki, hâlen Türkiye'de Müslüman-Türk san'atını, bir devlet çatısı altında resmen öğreten tek bir mektep veya atölye (nakışhâne) mevcut değildir.

Yine bu bahtsız millet, kendinden utanma duygusu içinde, her sâhada hayran bırakıldığı Avrupa'ya şuursuzca benzeme hevesine kapılarak bir buçuk asırdan beri bu hevesle birbirinden câzip rüyâlar görmüş, hayâller kurmuştur. Lâkin avrupalı aynı ustaca hileleri ile bu avuç açmış millete istediğini vermiş, istediğini gizlemiş, bu da yetmiyormuş gibi onu kendinden kabul etmek şöyle dursun, târihi kinini sürdürerek öç almaya kıyasıya devam etmiştir.

Netice olarak, Türk rûhu ile İslâm imânının ortaya koyduğu Türk san'atı, ilâhî bir ruh ve millî bir üslûpla meydana gelmiştir. Tek kelime ile mükemmeldir, rakipsizdir. Bu yüzden düşmanının gazâbı, dostunun muhabbetini örtmüştür. Bu örtüyle, genç nesillerden hakikatlerin gizlenmesi cehâleti, cehâlet inkârı, inkâr ise ihâneti doğurmuş ve nihâyet millî haysiyetimiz, itibârımız, şahsiyetimiz zedelenmiştir. Yapılacak iş o cehâlet örtüsünü yok etmek ve bu sûretle Türk san'atını ilk önce Türk'e hatırlatmak, öğretmek, sonra cihâna yeniden îlân etmektir. Geç de olsa, milletçe bunun ehemmiyetini idrâk edebilsek, en güzel çâreyi bulmuş ve tek kurtuluş yolunu keşfetmiş olurduk. Şunu da unutmamak gerekir ki, Türk milleti ârifdir, sağ duygusu kuvvetlidir.

- KİTAPLAR -

Resimli Türk Edebiyatı Târîhi, Nihad Sâmi Banarlı, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971 - 76, I. - IX. fasikül, her fasikül 12.50 TL.

Rahmetli hocamız Nihad Sâmi Banarlı'nın Resimli Türk Edebiyatı Târîhi'ni görmeyenler ve bu sâhada bilgi almak isteyenlere tanıtmak ve dolayısı ile, hocamızı ölümünün ilk yıldönümünde anmak istiyoruz.

Resimli Türk Edebiyatı Târîhi ilk defâ 1948 yılında Yedigün Mecmûası tarafından yayınlanmıştır. Eser büyük bir rağbete mazhar olarak, geniş bir okuyucu kütlesi tarafından okunmuş ve kısa zamanda mevcûdu kalmamıştır. Üstâdın 12 sene daha emek vererek genişlettiği ve yeni metinler ve ilâveler yaptığı eserin yeni baskısı, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 1971 senesindenberi, aylık cüzler hâlinde yayınlanmaktadır. Hâlen 8 fasikülde 640 sahife çift sütun üzerine resimli olan bu eserin birinci cildi tamamlanmış, ikinci cildin birinci sayısı da Mart 1976 da çıkmıştır.

Henüz ikinci ve son cildi çıkmamıştır ama, biz 1948 tab'ını örnek olarak alıp, birinci cildin aldığı şekille kıyaslayarak, eser üzerinde düşünebiliriz. Zâten üstâdın genişletmeleri, daha ziyâde metinler üzerinde görülmektedir.

Kırk senelik bir emek mahsûlü olan eser, Türk edebiyatını bir bütün olarak ele almıştır. Yâni, ilk sözlü edebiyatımız olarak kabul edilen, destanlardan başlamıştır. Bu, en doğru olan şekildir. Zîrâ san'at eserlerinin doğuşuna zemin hazırlamak ve bir milletin oluşunu göstermek, bir kültür seviyesini belirtmek bakımından destanlar ilk kaynaklardır. Nasılkı bir çok edebiyat târihçilerince başlangıç, ilk san'at eserleri olan dîni kitaplardır. Gerçekten ilk eser Hz. Mûsâ'nın Tevrât'ıdır. Bu ve o asırlarda yetişen Hz. Süleyman, Dâvud, Danyâl gibi nebî, âlim ve san'atkârların dîne, ahlâka, şiir ve efsânelere dâir yazdıkları, sâdece İbrânilerin değil, dünyâ edebiyat târihinin ilk faslını teşkil eder. Bu mukaddes edebiyat devri, Eflâtun'un eserlerine ilham kaynağı olduğu gibi, Bossuet'nin ünlü Meditations'larına da temel teşkil etmiş, Racine'in Esther ve Athalie'sine de başlangıç ol-

muştur. Bu bakımdan ilk sözlü eserlerimiz olan ve oluşumuzu gösteren destanlarımızı, edebiyâtımızın başlangıcı saymak, doğru olur.

Birinci cildin ilk fasikülünde yazar, destan ve destan kültürü, bunlardan meydana çıkan fikir ve san'at eserleri, destanların doğuşları, millî destanlar, dünyâ milletlerinin destanları, Türk destanları olarak verdiği bilgilerle, destan hakkında umûmî mâhiyetinde bizleri aydınlatmaktadır. Bu mevzû hakkında düşünmek, öğrenmek isteyen herkes için, başvurulacak bir bölüm teşkil etmektedir.

İkinci fasikülde, islâm medeniyeti çağlarındaki Türk edebiyâtını okumaktayız. Burada sırasıyle, islâmîyeti kabul eden Türklerin yeni kültür ve edebiyat esasları, eski ve yeni Türk vatanları, çadır medeniyeti, dil, kültür ve ideoloji devrimi, İslâm medeniyeti, ilmi ve edebiyâtı, Arap ve İran edebiyâtı, yazılar, ses unsurları, vezinler ve kâfiyeler hakkında bilgi verilmektedir.

Bu bölümde verilen teknik edebiyat bilgileri eserin lehine kaydedilecek bir zenginliktir. Özellikle arûz vezni için verilen bilgiler, kâideler, ses unsurlarının kullanılışı, bunu daha canlı olarak belirtmek için kullanılan imlâ işaretleri, bu mevzûda bilgi edinmek isteyenler için, tam bir başvurma kaynağı mâhiyetindedir.

Usta yazarımız vezin ve kâfiyelere dâir verdiği doyurucu bilgilerden sonra okuyucularına, nazım şekilleri içinde öğretici notlar ilâve etmeği unutmamış, sırasıyle, ortak nazım şekilleri, kasîde, gazel, mesnevî, rubbâî, tuyuğ, şarkı, müstezad, murabbâ, muhammes, müseddes, taştîr, musammat, terkîb ve tercî-i bendler üzerinde durmuş, bunlara âid açık misâller vermiştir.

Daha sonra XIV. asra kadar olan Türk edebiyâtı târihine geçilmekte, bu bölümde, Türk topluluğunda ve Türk târihinde zümre edebiyâtı, devrin târihi ve medenî hayâtı, yüksek zümre edebiyâtının ilk yazıları ve ilk eserleri, Müslüman-Türkler arasında ilk milliyetçilik hareketleri ve Türk dili için çalışmalar, halk edebiyâtı, İslâmî-Türk destanları, Türk tasavvuf edebiyâtı ve ilk Türk sûfîleri, Anadolu'da Türk edebiyâtı, gibi ara başlıklarla devrin edebiyat târihine esas olacak konular üzerinde durulmaktadır.

Bundan sonra eser, asır asır edebiyat târihimizi, önce asrın genel görünüşü hakkında bilgi vererek, yüzyılın siyâsî, içtimâî ve iktisâdî ortamını belirtmekte, sonra sırasıyle, Orta Asya Türkçesi edebiyâtı, Azerî Türkçesi edebiyâtı, Osmanlı Türkçesi edebiyâtı, Halk edebiyâtı ana bölümleriyle, her fasıl için yeterli bilgiler vererek devam etmektedir. Her bölüm, kendi muhîti içinde, kendi rengi ve kendi havasıyla değerlendirilmekte, okuyucu bu kısımları okurken, san'atkârları daha iyi anlayabilmektedir.

Eserin diline gelince... Üstad Nihad Sâmî Banarlı burada oldukça sâde bir dil kullanmıştır. Oldukça diyoruz, zîrâ, onun lisânın estetik

kıymeti üzerinde ne derece titizce durduğunu hepimiz biliriz. Türkçenin sakladığı zenginlik ve sırlar üzerinde titrerdi. Bu hassasiyetine rağmen, eserdeki dil, bugün onu okuyacak yeni kuşakların dahî rahatça anlayabilecekleri kadar sâdedir. Netekim, satırlar arasında bölüm, özellik, ülke, belirtmek, konu, yermek, övünmek, özleyiş, örnek gibi, seçilmiş yeni ve güzel kelimelere ve bugünkü genç neslin anlamakta güçlük çekeceği kelimeler de bolca kullanılmıştır. Bunu yazarın dil telakkilerine ve estetiğine uyararak, normal karşılıyoruz. Bir misâl vermek için aşağıdaki paragrafı alıyorum: (Fasikül I, shf. 12)

«Semâda iki Allah vuruşmuşlar, bunlardan birinin kanı Akdeniz'in sularına dökülmüş, deniz, Tanrı kanını saygıyla taşıyarak, onu köpüren dalgalarıyla itip sâhile götürmüştür. Kıbrıs kıyılarına yaklaşıncı da, yolda Tanrı kanıyla deniz köpüğünün birleşmesinden bedenlenen Aphrodite, kanatlı meleklerin ihtiramla karşıladıkları bir ilâhe olarak, karaya ayak basmıştır..»

Burada, aynı cümlede önce Allah sonra Tanrı, önce saygı sonra ihtiram, önce sâhil sonra kıyı kelimeleri yanında, bedenlenen kelimesi vücûda gelen yerine, gâyet güzel seçilmiştir. Aynı mânâda olarak hem arapça, hem türkçe kullanılan kelimeler, cümleye görüleceği gibi, gâyet ince bir güzellik vermektedir. Zâten üstâd eser boyunca, yukarıdaki misâlen verdiğimiz cümledeki gibi, tatlı bir üslûp kullanmıştır. En ciddî kısımlar bile bu tatlı anlatış içinde zevkle okunmaktadır.

Asırları okurken yer yer, bâzı isimleri az duyulan, halk edebiyâtı şâirlerini hatırladığımız oluyor; bunlara eserde rastlamıyoruz. Fakat yazar, bu hususu eserin 563. sahifesinde bize, şu güzel paragrafta açıklıyor:

«... Türk edebiyâtına ölümsüz eserler veyâ değerli eserleri ve çalışmalarlarıyla kendilerinden daha büyük şâirlerin yetişmesinde tesiri olmuş, nihâyet, bu büyük şâirler ve âlimler kâfilesine katılarak, Türk edebiyâtına gücü yettiği kadar hizmet etmiş şâirlerin sayısı çoktur.»

«İmparatorluğun kültür ve medeniyet merkezlerinde büyük bir ilim, şiir ve san'at hevesiyle yetişen bu çok sayıdaki şâirler içinde, bu kubbede bir hoş sadâ bırakanlar ise, büyük kâfileye nispetle belirli sayılıdır. Ancak bu asırda edebiyâta hizmet edenlerin pek çoğu, sonraki asırların yıpratıcı akışlarına dayanamasalar bile, merakları, alâkaları, ve hevesleriyle san'atı teşvik etmiş ve çağlarının san'at yapısına yine de bir harç koymuş elemanlardır. Büyük ölçüde bir edebiyat târihi, bütün bu isimleri ve eserleri unutmamak vazifesindendir.»

«Bizim her şeye rağmen, mahdud ölçüdeki târimimiz ise, bütün bu hizmet erbâbını saygıyla hatırlamakla berâber, onların hepsine herhangi bir yer ayırmak imkânında değildir. XVI. asrın burada ken-

dilerinden eser ve hizmetlerinden, bahsedilecek şâirleri, ancak son-
raki asırların süzgecinden geçebilmiş olanlardır.»

Yazarın kendi ifâdesiyle, belirli ölçüde saydığı eserine, aldığı şâir, san'atkâr ve âlimler için verdiği bilgi, bu ölçüye nazaran, yine de tatminkârdır. Hele devrinde ve hâlâ büyük sayılan ve eserleriyle el'an öğündüğümüz nice san'atkârlarımız için verilen izâhat ise, tam mânâsıyla doyurucudur. Bir fikir vermek için, edebiyâtımızın ana tarzlarının temsilcilerinden alacağımız birer misâl, bu husûsu daha iyi aydınlatacaktır, sanırım.

Âzerî Türk edebiyâtından alacağımız bu örnek, büyük şâirimiz Fuzûlî'dir. Üstâdın: «Söz san'atına varlıklar önünde ve varlıklar ötesi karşısında duyan ve düşünen insanın, nice derûnî ve fikrî ürperişlerini, sihirli bir ifâde ile söyletmeğe muvaffak olan Fuzûlî'nin, herşeyden önce, elem ve ıztırapla anlaşılmış, olgun bir iç âlemi vardır» dediği büyük aşk ve gönül şâirimiz eserinde, önce genel hatları ile, san'at anlayışı belirtmekte, sonra sırasıyla, o devirdeki Bağdad anlatılmakta, hayâtına geniş şekilde yer verilmekte, vücûd yapısı incelenmekte, edebî şahsiyeti üzerinde durulmaktadır; hele bu arada, mûsikî ara başlığı ile verilen bir kısım var ki, okuyucu burada, satırların arasından yükselen bir âhengi âdetâ duymaktadır. Sonraki bahisler, şâirin bütün şiir anlayışı, temler, düşünüş sistemi, türkçe ve türkçeciliğinden sonra, Fuzûlî'nin türkçe sevgisi ayrı bir başlığa mevzû olmaktadır. Burada Türk dilinin Fuzûlî için ne kadar büyük bir kıymet ifâde ettiğini anlatabilmek için, eserden şu paragrafı almadan geçemiyorum:

«Unutmamalıdır ki, Fuzûlî'nin şiir söylediği yerin adı Arap Irakı'dır. Burada Türk diliyle yaygın bir edebiyat şöyle dursun, türkçenin hattâ yaygın bir konuşma dili bile olmadığı muhakkaktır. Arapçanın mukaddes tanındığı, fârisinin tılsımlı bir edebiyat dili olarak bilindiği, kısaca Türklerin azınlıkta olduğu bir coğrafya üzerinde, türkçeye aşk derecesinde vurgun bir millî ruhla Fuzûlî, divân edebiyâtımızın en üstün türkçe şiirlerini işte bu muhitte böyle bir aşkla söylemiştir.»

Sonra şu kıt'ayı; Banarlı,

Ey fêyz-resân-î Arab û Türk ü Acem
Kıldın Arab'î efsâh-ı ehl-i âlem
İtdün fusahâ-yî Acem'i isî-dem
Men Türk-zebandan iltifât eyleme kem

«Ey Arap, Acem ve Türk milletlerine feyiz veren Tanrım! Sen Arap milletini dünyânın en fasih konuşan milleti yaptın. Acem fasihlerinin ise sözlerini İsâ nefesi gibi cana can katan bir güzelliğe ulaştırdın.

Ben Türk'üm, Türk diliyle yazmak istiyorum. Benden iltifâtını esirgeme.»

Bu türlü, türkçeye gönül veren dev şâirin, Bakû'da iki ayrı heykeli bulunduğunu, yine üstad Banarlı'nın eserine aldığı fotoğraflarda görüyor ve diyoruz ki, sözü açılınca «Türktür, büyüktür, ünlüdür» diye hiç bir yerlere sığdıramadığımız Fuzûlî'nin, bu iki heykele karşılık, bizde bir büstünün bile bulunmaması ne kadar acıdır, değil mi?

Eserde Fuzûlî bahsi, söz anlayışı, harflerin şiiri, üstadları olarak devam etmekte, geniş bir açıklama ile verilen eserleri ile bitirilmektedir. Çift sütûn üzerine otuz sahife tutan izâhat, Fuzûlî'nin, ikisi renkli olmak üzere, üç portresi, heykelleri, türbesi ve Bağdad'ın bir kaç fotoğrafıyla canlandırılmakta, bir beytinin sülûs hâtla yazılmış resmi verilmektedir. Görülüyor ki eser, bilgi edinmek istediğimiz bir san'atkârı, bize yeterince tanıttacak bir hacimdedir.

Tasavvufî Türk halk edebiyâtından, hâlâ coşkun bir dere gibi çağlayan Yûnus Emre'yi, misâl alıyoruz. «Yediyüz yıldanberi Türkiye Türklerini duygudan duyguya, heyecandan heyecana koşturan büyük şâir Yûnus Emre» ye eserde şu ara başlıklarla yer verilmektedir:

Yûnus'un destânî hayâtı, hayâtı, Yûnus'un mezarları, Yûnus'ta ilim ve irfan, fikrî ve edebî şahsiyeti, eserleri, dîvânı, Yûnus'un türkçesi, kaybolan şiirleri ve Yûnus'un keşfi.. Oniki sahifelik bu açıklamayı, mezarları, türbesinin resimlerinden gayrı, şâirin Münif Fehim tarafından yapılmış renkli bir portresi süslemektedir.

Dîvan edebiyâtından da misâllerimize Bâkî ile devam ediyoruz:

XVI. asrın dîvan edebiyâtı şâirlerinden Bâkî'nin, genel bilgiler ve hayâtı anlatıldıktan sonra, sırasıyla, edebî şahsiyeti, şiir anlayışı, felsefesi, devri ve çevresi, halk ve İstanbul türkçesi, eserleri ve tesirleri ara başlıklarıyla, ondört sahife bilgi verilmektedir. Bahis, şâirin Münif Fehim tarafından yapılmış bir portresi, bir tahtırevan, Süleymâniye câmiinin eski bir gravürü, bir XVI. asır kumaş deseni ile resimlendirilmektedir.

Tabiidir ki, san'atkârlar anlatılırken, seçme ve temsîlî şiirler, beyitler ve kıt'alar alınmakta, bâzılarının bugünkü dille açıklamaları yapılarak, konu ve şâir daha da canlı olarak belirtilmektedir.

Misâllerimizde bir nebze temas ettiğimiz gibi, konularla ilgili resimler, eser boyunca devam etmektedir. Senelerce sabır ve titizlikle derlenen fotoğraf, resim, desen, gravür, levha, yazı ve hat örnekleri ve minyatürler, okuyanda ilgi uyandırmaktadır. Kimi renkli olan bu resimlerin, bâzıları tablolar hâlinde, tam bir sahife olarak verilmiştir. Konuyu canlandırması, bâzı yer, eser ve kişileri tecessüm ettirmesi bakımından bunlar, kitaba ayrı bir renk ve hava katmıştır. Hattâ burada, resmin, islâmdaki taassubla engellenmesi olmasaydı,

san'at târihimizin, ne muhteşem eserlere sâhip olabileceğini söylemek istiyoruz.

Eser hakkında çok kısa bilgi verdiğimizizi biliyoruz. Elbetteki bu güzel ve olgun eser, daha derinlemesine tanıtılabilirdi. Ama, yukarıda da söylediğimiz gibi, gâyemiz üstâdı ölümünün birinci yıldönümünde bir anış ve dolayısıyla Resimli Türk Edebiyât Târîhi'ni görmeyenler ve bilmeyenler için kısa bir tanıtmadan ibârettir.

Yukarıki paragraflarda edebiyat târihi yazmanın, bütün milletler için ne kadar güç ve hattâ bir tek kişi tarafından yazılmasının imkânsız denecek kadar zor olduğuna temas etmiştik. İşte böyle koca bir güçlüğü, kırk yılının göz nûru ve zahmetiyle yarıp geçen, mahdud mâhiyetli olsa bile, bize millî varlığımızın en öğünülecek sahifelerini tatlı bir üslup ile sunarak, gerçekten millî bir vazife başaran Banarlı Hoca'mızı rahmetle anıyoruz.

Son misâlimizin şâiri, Sultanü's-şuarâ Bâki'nin:

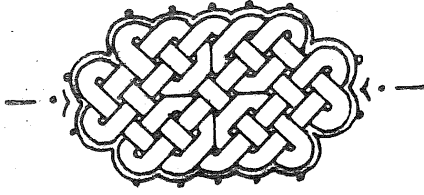
Âvâzeyî bu âleme Dâvûd gibi sal

Bâki kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş

beytine uyarak, onun eserleri, bu boş kubbede yıllar yılı ses vermeye devam edecektir, diyoruz.

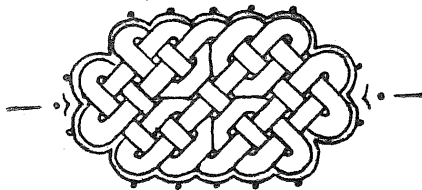
Rûhu şâdolsun.

Muhsin ZİYA

ÜLKER BİSKÜVİLERİ FABRİKASI

*Milli kültürümüze hizmet
eden müesseselere yardım
etmekle iftihar duyar.*

**gücünü
maziden
alan
istikbale güvenle bakan**

**TÜRKİYE
VAKIFLAR
BANKASI**

Yapı Kredi

(Kubbealtı : 7)

T.C. ZİRAAT BANKASI

bütün bankacılık
işlemlerinizde
SİZİN
en yakın
yardımcınızdır.

(Kubbealtı : 8)

**esnaf,
sanatkâr,
küçük ve orta sanayiciyi
destekleyen tek banka vardır:**

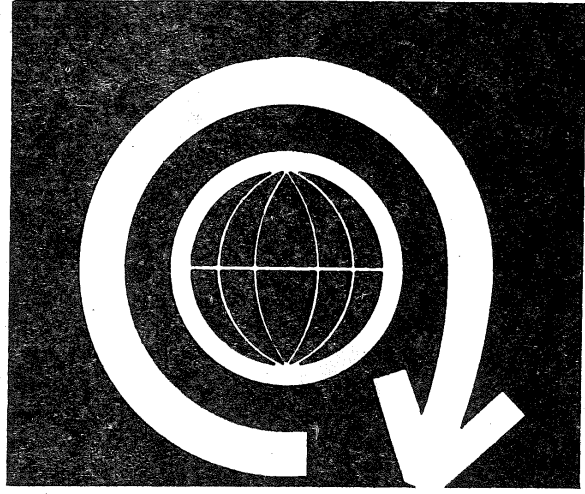
Milyonluk İşletme ve Tesis Kredileriyle,
finansmanın yanı sıra sağladığı imkânlarla,
her türlü bankacılık işlemleriyle herkesin desteğidir
TÜRKİYE HALK BANKASI.

300'e yaklaşan şubesiyle
her kentte, esnaf ve sanatkârları başarılı bir
iş hayatına götüren tek bankadır.

akdoğan

**TÜRKİYE
HALK
BANKASI**

(Kubbealtı : 9)

Türkiyede ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemleriniz,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız
ve diğer bütün bankacılık işleriniz için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri
ile işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

AKBANK